

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Ella Schelin

Om värdetidpunkten vid återvinning till konkursbo

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Patrik Lindskoug

Termin: Vårterminen 2024

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	5
Förord.....	6
Förkortningar	7
1 Inledning.....	9
1.1 Bakgrund	9
1.2 Syfte och frågeställningar.....	10
1.3 Metod och material.....	11
1.4 Avgränsningar	13
1.5 Forskningsläge.....	14
1.6 Disposition.....	15
2 Återvinningsrättsliga utgångspunkter.....	16
2.1 Introduktion	16
2.2 Återvinnningens parter	16
2.3 Förutsättningar för återvinning.....	17
2.4 Rättsverkningar av återvinning.....	19
3 Värdetidpunkter vid återvinning till konkursbo	21
3.1 Tänkbara värdetidpunkter.....	21
3.2 Regleringen i konkurslagarna.....	21
3.2.1 Konkurslagen innan 1975	21
3.2.2 Konkurslagen efter lagändringen 1975	22
3.3 Rättsutvecklingen i praxis	24
3.3.1 NJA 1928 s. 140.....	24
3.3.2 NJA 1935 A 409	25
3.3.3 ”Hjärtervägen Invest” NJA 2003 s. 37.....	26
3.3.4 ”2B Consult” NJA 2010 s. 709	27
3.3.5 ”Frölunda Café” Högsta domstolen, beslut 2024-03-04 i mål T 3654-22.....	31
3.4 Uttalanden i den juridiska doktrinen	34
3.4.1 Oenighet om värdetidpunktsfrågan i äldre doktrin	34
3.4.2 Tidpunkten för återvinningsmålets avgörande som huvudregel.....	36
3.4.3 Andra värdetidpunkter i undantagsfall.....	37
3.4.4 Redovisningsskyldighet när återvinningsegendomen ersatts av surrogat	38
3.4.5 Doktrinuttalanden <i>de lege ferenda</i>	39

4	Utblick – värdeersättning i andra nordiska rättsordningar	41
4.1	Nordiskt lagstiftningssamarbete	41
4.2	Berikelseprincipen i dansk och norsk rätt	41
4.3	Särskilt om berikelseprincipen i svensk rätt	44
4.4	Värdeminskningensregeln i finsk rätt	45
5	Analys	47
5.1	Vilka principer kan fastslås för vilken eller vilka värdetidpunkter som bör tillämpas?.....	47
5.1.1	Återvinningsegendomen finns i behåll hos återvinningssvaranden.....	47
5.1.2	Återvinningsegendomen har ersatts av surrogat	48
5.1.3	Återvinningsegendomen finns inte i behåll hos återvinningssvaranden och har inte heller ersatts av surrogat	50
5.2	Hur förhåller sig den svenska regleringen till andra nordiska konkurslagstiftningar?	51
5.2.1	Berikelseprincipen.....	51
5.2.2	Värdeminskningar	52
6	Slutsatser och avslutande diskussion	54
	Källförteckning	56

Summary

The general rule regarding recovery to the bankruptcy estate is so-called recovery *in kind* (the recovered property is returned to the bankruptcy estate). In some cases, for example when the property is not in the possession of the defendant, the bankruptcy estate must instead be compensated with the value of the property, so-called *value compensation*. In the case of changes in the value of the recovered property, the question arises as to which point in time should be used to calculate the compensation. The purpose of the presentation is to identify and describe the points in time that have been applied and could be applied in the Swedish legal system. The study includes an account of the regulation of value compensation, case law from the Supreme Court and statements in legal doctrine. Based on the sources of law, it is concluded that different points in time should be applied under different conditions and that substitution should take place under certain conditions. It is also noted that there is scope for applying principles other than those that have been formulated in the sources of law to date.

The recovery rules were designed in cooperation with the other Nordic countries, but solutions for value compensation vary. Therefore, it is also examined how the Swedish regulation relates to other Nordic bankruptcy legislations. Through a comparison, similarities and differences between Swedish law and other Nordic regulations are identified. *The principle of enrichment* applied in Danish and Norwegian law has been expressed in the Swedish legal system through the case law of the Supreme Court. However, the area of application of the principle in Swedish law differs from the area of application in Danish and Norwegian law. The Finnish rule on decrease in the value of recoverable property has no equivalent in Swedish law, although a similar principle, although with a much narrower area of application, has been expressed in the case law of the Supreme Court. The main difference between Swedish law and other Nordic law is that the other Nordic legal systems contain explicit provisions to solve the problems that often arise when determining the value compensation.

Sammanfattning

Huvudregeln vid återvinning till konkursbo är så kallad återvinning *in natura* (att den återvunna egendomen återlämnas till konkursboet). I vissa fall, till exempel när egendomen inte finns i behåll, ska konkursboet i stället ersättas med egendomens värde, så kallad *värdeersättning*. Vid värdetidpunkter av återvinningsegendomen uppstår frågan om vilken *värdetidpunkt* som bör användas för beräkningen av värdeersättningens storlek. Syftet med framställningen är att identifiera och redogöra för vilken eller vilka värdetidpunkter som bör tillämpas när återvinning till konkursbo sker genom värdeersättning. Undersökningen omfattar en redogörelse för lagregleringen om värdeersättning, avgöranden från Högsta domstolen och uttalanden i den juridisk doktrinen. Utifrån rättskällorna konstateras att olika värdetidpunkter bör tillämpas under olika förutsättningar samt att surrogation ska ske i vissa fall. Det konstateras vidare att det finns utrymme för att tillämpa andra principer än de som hittills har formulerats i rättskällorna.

Återvinningsreglerna utformades i samarbete med andra nordiska länder, men lösningar för värdeersättning varierar. Därför undersöks också hur den svenska regleringen förhåller sig till annan nordisk konkurslagstiftning. Genom en jämförelse identifieras likheter och skillnader mellan svensk rätt och annan nordisk rätt. Den *berikelseprincip* som tillämpas i dansk och norsk rätt har kommit till uttryck i den svenska rättsordningen genom Högsta domstolens praxis. Principens tillämpningsområde i svensk rätt skiljer sig dock åt från tillämpningsområdet i dansk och norsk rätt. Den finska regeln för värdeminskningar av återvinningsegendomen saknar motsvarighet i svensk rätt, även om en liknande princip, med betydligt snävare tillämpningsområde, har kommit till uttryck i Högsta domstolens praxis. Den största skillnaden mellan svensk rätt och annan nordisk rätt är att de andra nordiska regleringarna innehåller uttryckliga bestämmelser för att lösa de problem som ofta uppkommer vid bestämning av värdeersättningens storlek.

Förord

Tack till min familj,

mormor och morfar,

mina vänner, Agnes, Hampus, Isabelle och Klara,

Nätis, och

min handledare Patrik.

Ella Schelin

Lund i juni 2024

Förkortningar

1862 års KL	Konkurslagen den 18 september 1862
1921 års KL	Konkurslag (1921:255)
BrB	Brottsbalken
Danska KL	Konkursloven nr 298 af 8 juni 1977 (Danmark)
EU	Europeiska unionen
Finska KL	Konkurslag (120/2004) (Finland)
Finska lagen om återvinning till konkursbo	Lag om återvinning till konkursbo (758/1991) (Finland)
FAL	Försäkringsavtalslag (2005:104)
FRL	Förmånsrättslag (1979:979)
KL	Konkurslag (1987:672)
KöpL	Köplag (1990:931)
NJA	Nytt juridiskt arkiv, avdelning I
NJA II	Nytt juridiskt arkiv, avdelning II
Norska dekningsloven	Lov om fordringshavernes dekningsrett (LOV-1984-06-08-59) (Norge)
Norska KL	Lov om gjeldsforhandling og konkurs (LOV-1984-06-08-58) (Norge)
Mom.	Moment
Prop.	Proposition
RB	Rättegångsbalken
RF	Regeringsformen

Rskr.

Riksdagsskrivelse

SFS

Svensk författningssamling

SOU

Statens offentliga utredningar

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Bolaget X har försatts i konkurs. Några år före konkursen överlät X aktier till ett närstående bolag med samma ägare. Aktierna var vid tidpunkten för överlåtelsen värda totalt 50 miljoner kronor men överläts för totalt 100 kronor. Konkursförvaltaren som företräder konkursboet har, på grund av underprisöverlåtelsen, krävt att aktierna ska *återvinnas*. Tingsrätten har bifallit konkursboets talan varför aktierna ska återlämnas till konkursboet. Vid målets avgörande har aktierna dock sjunkit i värde. De är värda totalt 100 kronor. Konkursförvaltaren har därför begärt att återvinningsvaranden i stället ska ersätta konkursboet med det värde som aktierna hade vid överlåtelsen, det vill säga 50 miljoner kronor. Det går återvinningsvaranden inte med på.

Bolaget Y har försatts i konkurs. Ett par år före konkursutbrottet överlät Y aktier till ett närstående bolag. Köpeskillingen var två miljoner kronor. En kort tid efter överlåtelsen vidareförsålde närstående bolaget aktierna till ett tredje bolag och erhöll då 60 miljoner kronor i köpeskillning. Konkursförvaltaren har väckt återvinningstalan och begärt att närstående bolaget ska ersätta konkursboet med 60 miljoner kronor, motsvarande aktiernas verkliga värde vid den initiala överlåtelsen. Närstående bolaget har erbjudit sig att i stället återförvärva aktierna från det tredje bolaget och återlämna dessa till konkursboet. Det vill dock inte konkursboet eftersom aktierna vid återvinningsmålets avgörande har förlorat allt sitt värde.

Bolaget Z har försatts i konkurs. Under en period före konkursen hade Z, som är franchisetagare, svårt att hinna med betalningar till sin franchisegivare. För att få ordning på ekonomin överlät Z sin verksamhet till franchisegivaren. På så sätt reglerades skulden dem emellan. Kort därefter försattes Z dock ändå i konkurs. Konkursförvaltaren har väckt återvinningstalan och yrkat att verksamheten ska återlämnas till konkursboet. Tingsrätten har bifallit talan. Under tiden har franchisegivaren dock, till följd av att affärerna har gått allt sämre, avvecklat verksamheten. Konkursförvaltaren menar att franchisegivaren ska ersätta konkursboet det värde verksamheten hade när den överläts från Z till franchisegivaren, medan franchisegivaren anser att ingen återvinning kan ske eftersom verksamheten inte längre finns kvar.

Återvinning till konkursbo innebär att en viss rättshandling företagen före konkursen som är till nackdel för konkursgäldenärens borgenärer återgår. Huvudregeln vid återvinning till konkursbo är så kallad återvinning *in natura* (4 kap. 14 § 1 st. KL). Om det som ska återvinnas är en aktieöverlåtelse är det med andra ord själva aktierna som ska återlämnas. I vissa fall, till exempel när återvinningsegendomen inte finns i behåll eller av andra skäl inte kan återlämnas, ska konkursboet i stället ersättas med egendomens värde, så kallad *värdeersättning* (4 kap. 14 § 3 st. KL). Det är vanligt att

återvinningsegendomens värde förändras mellan den återvinningsgrundande rättshandling och återvinningsmålets avgörande. Frågan blir då vilken *värde-tidpunkt* som ska tillämpas, det vill säga vilken tidpunkt som ska läggas till grund för beräkningen av återvinningsegendomens värde. Värdetidpunkten kan vara dagen då den återvinningsgrundande rättshandlingen företogs, dagen för återvinningsmålets avgörande, eller någon tidpunkt där emellan.

Exemplen X, Y och Z är baserade på tre avgöranden från Högsta domstolen: ”Hjärtervägen Invest” (NJA 2003 s. 37), ”2B Consult” (NJA 2010 s. 709) och ”Frölunda Café” (Högsta domstolen, beslut 2024-03-04 i mål T 3654-22). Samtliga avgöranden rör frågan om vilken värdetidpunkt som ska tillämpas vid återvinning till konkursbo. Den som studerar avgörandena börjar snart fundera över närliggande frågor: Spelar det någon roll om återvinningssvarenden har agerat i ond tro? Ska huvudregeln om återbäring *in natura* tillämpas även om återvinningsegendomen har förlorat sitt värde? Bör samma värdetidpunkt alltid tillämpas, eller kräver olika fall olika lösningar?

Ytterligare en fråga som uppkommer är varför den svenska regleringen ger upphov till så många svårlösta problem. Återvinningsreglerna utformades i samarbete med våra nordiska grannländer, varför de i stor utsträckning påminner om varandra. Frågan om värdeersättning har dock givits skilda lösningar i de olika länderna. I Danmark och Norge tillämpas den så kallade *berikelseprincipen* (75 § danska KL respektive 5-11 § norska dekningsloven), vilket, något förenklat, innebär att återvinningssvarenden endast ska lämna värdeersättning motsvarande den vinst som den återvinningsgrundande rättshandlingen har medfört. Den finska regleringen påminner i mångt och mycket om den svenska, men innehåller en särskild regel om värdeminskningar av återvinningsegendomen (16 § finska lagen om återvinning till konkursbo). Hur förhåller sig den svenska regleringen till annan nordisk reglering?

1.2 Syfte och frågeställningar

Framställningens syfte är att identifiera och redogöra för vilken eller vilka värdetidpunkter som bör tillämpas när återvinning till konkursbo sker genom värdeersättning. Syftet är därutöver att med utgångspunkt i andra nordiska konkurslagstiftningar problematisera den svenska regleringen.

För att uppnå syftet ska följande frågeställningar besvaras:

- Vilka principer finns i svensk rätt för att bestämma vilken värdetidpunkt som ska tillämpas vid återvinning till konkursbo genom värdeersättning?
- Vilka likheter och skillnader finns mellan den svenska regleringen om värdeersättning och andra nordiska konkurslagstiftningar?

1.3 Metod och material

Framställningen kommer att behandla såväl svensk som annan nordisk rätt. I den del som rör svensk rätt kommer jag att redogöra för den del av det svenska rättssystemet som framställningen berör: återvinningsinstitutet. Redogörelsen kommer att ta avstamp i lagtexten i det centrala konkursrättsliga regelverket, KL, samt kompletteras med vissa förarbets- och doktrinuttalanden. Syftet med den inledande framställningen är endast att ge läsaren en grundläggande förståelse det ämne som frågeställningarna berör, varför redogörelsen kommer att hållas kortfattad. Jag kommer vidare att presentera det lagrum där värdeersättning regleras och de lagrum där värdeersättning tidigare har reglerats samt de uttalanden med rättslig auktoritet som har gjorts angående värdeersättningsfrågan. Auktoritativa uttalanden av relevans för framställningen finns i förarbetena till KL och i ett antal avgöranden från Högsta domstolen. Jag kommer vidare att återge de tolkningar – och åsikter – som har anförts angående värdeersättningsfrågan i den juridiska doktrinen.

När det kommer till de andra nordiska konkurslagstiftningarna kommer, för respektive rättsordning, en sammandragen redogörelse för återvinningsinstitutet, samt en presentation av värdeersättningsregleringen, att göras. Utgångspunkt kommer att tas i respektive rättsordnings lagtext och kompletteras med förarbetsuttalanden och beskrivande redogörelser i juridisk doktrin. Märk att det material som presenteras inte ska användas för en jämförelse mellan de olika rättssystem som sådana, utan ämnar endast användas för att belysa hur värdeersättningsfrågan har hanterats i andra rättsordningar. Det förra alternativet hade förutsatt en djupgående genomgång av de olika rättssystemen.¹ För förevarande framställning är emellertid denna kasuistiska ansats tillräcklig.

Jag kommer analysera det presenterade materialet och utifrån det ange vilka principer som kan fastställas för bestämning av vilken eller vilka värdeersättningspunkter som ska tillämpas vid återvinning till konkursbo. För att göra det måste jag ta ställning till vilket *rättskällevärde* de olika delarna av det presenterade materialet har. Lagtext har obestriddligen högst rättskällevärde.² Värdeersättningsfrågan är dock inte uttryckligen reglerad i svensk lag.³ Jag kommer därför främst att utgå från förarbetsuttalanden och avgöranden från Högsta domstolen.⁴ Det är oklart om förarbetsuttalanden eller avgöranden från Högsta domstolen i allmänhet har högst rättskällevärde.⁵ Jag kommer

---

¹ Jämför Sandgren (2021) s. 62.

² 1 kap. 1 § 3 st. RF.

³ Jämför 4 kap. 14 § 3 st. KL.

⁴ För en redogörelse om förarbetens rättskällevärde, se Lyles med flera (2020) s. 384–387. Angående rättskällevärde av Högsta domstolens avgöranden, jämför 54 kap. 10 § RB där det framgår att prövningstillstånd i Högsta domstolen får meddelas om det är av vikt för rättstillämpningen, samt Lyles med flera (2020) s. 402 och Peczenik (1995) s. 37.

⁵ Enlig Filippo Valguarnera, Max Lyles och Stig Strömholm kan ingen generell regel uppställas för att lösa en konflikt mellan ett avgörande från Högsta domstolen och ett förarbetsuttalande (Lyles med flera (2020) s. 410). Jan Kleineman menar att avgöranden

därför, i de fall nämnda rättskällor motsäger varandra, behöva ta ställning till om lagstiftarens eller Högsta domstolens uttalande i det särskilda fallet ska tillmätas störst betydelse. I nästa stycke följer några utgångspunkter som kommer att användas för bedömningen.

Det rättskällevärde som tillskriva förarbeten brukar motiveras av att de typiskt sett ger uttryck för lagens tänka syfte.⁶ Om ett förarbetsuttalande strider mot det tänkta ändamålet kommer det därför att tillskrivas mindre betydelse. Det samma gäller om det tänkta syftet är föråldrat eller av andra skäl inte relevant. När det kommer till avgöranden från Högsta domstolen är det endast de delar av domskälen som är nödvändiga för ett avgörandes utgång (*ratio decidendi*) som är prejudicerande och därmed de enda delarna som bör tillmätas ett rättskällevärde.⁷ Om det är oklart vilka delar av domskälen som är prejudicerande, eller om det på grund av otydlighet i domskälen är oklart vilket tillämpningsområde prejudikatet har, kommer avgörandet därför att behandlas med försiktighet. För såväl förarbetsuttalanden som avgöranden från Högsta domstolen gäller att tillräckligt starka skäl, till exempel att ett uttalande är omstritt, kan sätta deras rättskällevärde ur spel.⁸ Att till exempel ett förarbetsuttalande motsägs av ett avgörande från Högsta domstolen (eller ett annat förarbetsuttalande) medför med andra ord att förarbetsuttalandet bör beaktas med större försiktighet än annars.

Några av de avgöranden från Högsta domstolen som kommer att behandlas har särdrag som jag kort ska beröra. Ett av avgörandena ett *notismål*.⁹ Sådana mål brukar tillskrivas ett lägre rättskällevärde än publicerade avgöranden.¹⁰ Jag kommer inte att tillmäta avgörandet som sådant någon större relevans. Det hindrar inte att avgörandet indirekt kommer tillmätas betydelse, till exempel om det har refererats till i ett senare avgörande. Ett par av de avgöranden som kommer att behandlas innehåller en *skiljaktig mening*.¹¹ En skiljaktig mening utgör inte en del av domskälen och är således aldrig prejudicerande. Den juridiska argumentationen som motiverar skiljaktigheten kan emellertid

---

från Högsta domstolen har högre rättskällevärde än förarbetsuttalanden, men att förarbetsuttalanden också ska tillmätas stor betydelse (Kleineman (2018) s. 28–29). Bert Lehrberg har uttryckt att avgöranden från Högsta domstolen *prima facie* har högre rättskällevärde än förarbetsuttalanden (Lehrberg (2022) s. 102). Folke Schmidt introducerade en tanke om att förarbetsuttalanden bör tillmätas samma rättskällevärde som avgöranden från Högsta domstolen (Peczenik (1995) s. 41–42 med hänvisning till Schmidt (1955) s. 289–290).

⁶ Peczenik (1995) s. 41.; Det tänka ändamålet brukar tydligast framgå av den allmänna motiveringen i Lagrådsremissen (Lyles med flera (2020) s. 380 och Lehrberg (2022) s. 161).

⁷ Peczenik (1995) s. 37.

⁸ Angående förarbetsuttalanden, jämför Lyles med flera (2020) s. 288. När det kommer till avgöranden från Högsta domstolen, jämför Peczenik (1995) s. 39.

⁹ Se avsnitt 3.3.2.

¹⁰ För en utläggning om betydelsen av ett notismål från 1930-talet, se Oulis (2021) s. 479–480.

¹¹ Se avsnitt 3.3.2 och avsnitt 3.3.4.

utmana hållbarheten i majoritetens argumentation.¹² Ett av de avgöranden som kommer att behandlas innehåller ett *särskilt tillägg*.¹³ Ett särskilt tillägg utgör, liksom en skiljaktig mening, inte en del av domskälen och är således inte prejudicerande. Det kan dock, som tre justitieråd anförde i en artikel, ”bidra till en djupare insikt i ett rättsområde, till förståelsen av problemställningen i ett avgörande, eller till argumenten för eller emot en lösning av ett angränsande rättsligt problem”.¹⁴ Ett särskilt tillägg kan med andra ord betraktas som juridisk doktrin.

Förutom förarbetsuttalanden och avgöranden från Hösta domstolen kommer jag i min analys att använda mig av uttalanden från den juridiska doktrinen. Det råder delade meningar om juridisk doktrin över huvud taget ska tillmätas något rättskällevärde.¹⁵ Jag kommer inte att tillerkänna doktrinuttalanden någon självständig betydelse, men kommer att betrakta juridisk doktrin som har refererats i andra rättskällor som en integrerad del av den refererande rättskällan. Vidare kommer jag i min analys att hänvisa till *tolkningar* av rättskällor som anförts i den juridiska doktrinen. Särskilt där det råder ett oklart rättsläge är det relevant att underbygga diskussionen om möjliga lösningar med doktrinuttalanden.¹⁶

1.4 Avgränsningar

I syfte att hålla framställningen kärnfull har vissa avgränsningar gjorts. Värdetidpunktsfrågan uppkommer typiskt sett när en återvinningssvarande ska lämna värdeersättning till ett konkursbo. Frågan kan emellertid uppkomma även i andra situationer. Om återvinningssvaranden har lämnat vederlag för egendom som ska återvinnas har denne rätt att återfå vederlaget från konkursboet (4 kap. 14 § 2 st. KL). En värdetidpunkt måste fastställas om vederlaget består av annat än pengar och inte finns i behåll. Om återvinningsegendomen har överlåtits från återvinningssvaranden till en tredje part har konkursboet rätt till återvinning från den tredje mannen, om denne kände eller borde ha känt till de omständigheter som grundar rätten till återvinning (4 kap. 18 § KL). Värdetidpunktsfrågan kan då på motsvarande sett uppkomma. Frågan

---

¹² Det kan likväl vara så att domskälen är särskilt välformulerade på grund av att majoriteten har behövt förhålla sig till skiljaktigheten (Calissendorf med flera (2012) s. 317).

¹³ Se avsnitt 3.3.5.

¹⁴ Calissendorf med flera (2012) s. 318.

¹⁵ Jämför Gunnarsson och Svensson (2023) s. 117, Sandgren (2021) s. 48, Lyles med flera (2020) s. 412, Kleineman (2018) s. 28, Lehrberg (2022) s. 202–203 och Peczenik (1995) s. 42–43.

¹⁶ Den metod som har presenterats ovan kan liknas med det som brukar benämnas *rättsdogmatisk metod* (jämför bland annat Gunnarsson och Svensson (2023) s. 97; Sandgren (2021) s. 51–52; Lyles med flera (2020) s. 29–31; Kleineman (2018) s. 21; Lehrberg (2022) s. 201–202 och Peczenik (1995) s. 33). Att ange en namngiven metod kan emellertid vara problematiskt av den orsaken att inte alla inom rättsvetenskapen är överens om vad användandet av olika metoder innebär. Jag har därför valt att i stället redogöra för det som kommer att vara mitt faktiska tillvägagångssätt för att färdigställa uppsatsen.

om vilken eller vilka värdetidpunkter som ska tillämpas i dessa situationer kommer inte att behandlas inom ramen för framställningen.

Framställning rör värdeersättning som ska ske för återvinningsegendomen inte finns i behåll eller inte ska anses finnas i behåll (4 kap. 14 § 3 st. KL). Om egendomen delvis finns i behåll kan *partiell återvinning* komma i fråga, med andra ord att återvinningen verkställs genom såväl naturaåterbäring som värdeersättning. Den situationen kommer inte att behandlas inom ramen för framställningen. Värdeersättning kan också aktualiseras om naturaåterbäring är förenad med särskild olägenhet för den förpliktade (4 kap. 14 § 3 st. KL). Hur värdetidpunkten ska bestämmas då kommer inte heller att behandlas.

Förutom den svenska konkurslagstiftningen, kommer de danska, norska och finska konkurslagstiftningarna att behandlas. En av de nordiska konkurslagstiftningarna, den isländska, kommer alltså inte att beröras inom ramen för framställningen. Även EU-rättsliga inslag faller utanför uppsatsens omfattning.

1.5 Forskningsläge

Värdetidpunktsfrågan har sedan länge varit föremål för rättsvetenskaplig forskning, om än i relativt begränsad omfattning. Från äldre tid märks särskilt Fritjof Lejmans avhandling *Bidrag till läran om återvinning i konkurs* från 1939 och Sven Bramsjös avhandling *Om avtals återgång: en studie över innehållet i återgångspåföljden* från 1950. Lars Welamson behandlade 1961 frågan i *Konkursrätt*. Welamsons framställning har kommit att utges i flera upplagor, senast 2022 av Mikael Mellqvist som 2003 inträdde som medförfattare jämte Welamson och efter Welamsons bortgång övertog utgivningen av nya upplagor.

Senare, efter att återvinningsreglerna reviderades 1975, har värdetidpunktsfrågan behandlats av Gösta Walin i *Materiell konkursrätt: Konkursfordringar, solidariskt ansvar, kvittning, konkursegendomen, återvinning m m* som har utgivits i två upplagor, 1980 respektive 1987. Här kan nämnas att Walin tillsattes som ordförande för lagberedningen i samband med att dess inledande av arbetet med reformeringen av utsökningsrätten 1960.¹⁷ Gertrud Lennander har, huvudsakligen i standardverket *Återvinning i konkurs* som har utgivits i tre upplagor mellan 1994 och 2013, grundligt avhandlat frågan. Eugène Palmér och Peter Savin uppdaterar kontinuerligt Norstedts Juridiks lagkommentar *Konkurslagen: En Kommentar* och har där dryftat frågan. Så sent som 2021 undersökte Marigó Oulis utförligt frågan om värdetidpunkter vid återvinning genom värdeersättning till konkursbo, såväl som vid annan värdeersättning, i sin avhandling *Värdeersättning vid återgång*. Oulis kommentar till ”2B Consult” är särskilt djuplodande.

---

¹⁷ Svensk Juristtidning (1960) s. 640.

Som kommer att framgå präglas (särskilt den äldre) doktrinen av oenighet mellan författarna. Såväl äldre som senare doktrinuttalanden kommer att presenteras i avsnitt 3.4.

Förhållandet mellan den svenska regleringen om värdeersättning och motsvarande regleringar i andra nordiska rättsordningar har behandlats sparsamt i litteraturen. I artikeln 'Något om värdeförändringar vid återvinning i konkurs' har Patrik Lindskoug berört hur svensk och dansk rätt förhåller sig till varandra. Marianne Mathilde Rødvei Aagaard har i sin avhandling *Restitusion: om virkninger av formuerettslig ugyldighet* från 2019 gjort vissa jämförelser mellan den svenska och den norska regleringen. I de ovan nämnda verken om svensk rätt finns vissa utläggningar om förhållandet till dansk och norsk rätt, främst i Lennanders *Återvinning i konkurs*. Förhållandet mellan svensk och finsk rätt har mig veterligen inte behandlats i litteraturen, åtminstone inte på något annat språk än finska.

1.6 Disposition

Uppsatsen är uppdelad i sex kapitel. I nästföljande kapitel ska några återvinningsrättsliga utgångspunkter redogöras för. Kapitlet ska i avsnitt 2.1 inledas med en kort introduktion om återvinning. I avsnitt 2.2 ska en redogörelse för vilka återvinningens parter är göras. Därefter ska i avsnitt 2.3 en redogörelse för återvinningens förutsättningar, och i avsnitt 2.4 en redogörelse för återvinningens rättsverkningar att göras.

Kapitel 3 kommer att röra värdetidpunkter vid återvinning till konkursbo. Först ska i avsnitt 3.1 regleringen i konkurslagarna att behandlas. Lagändringar och därtill hörande lagförarbeten kommer att presenteras. Sedan ska i avsnitt 3.2 en redogörelse för rättsutvecklingen i praxis att göras. Två äldre avgöranden från Högsta domstolen, från 1900-talets första hälft, kommer att presenteras kortfattat. Tre senare avgöranden, från 2000-talet, kommer att presenteras mer ingående. Slutligen ska i avsnitt 3.3 en redogörelse för doktrinuttalanden rörande värdetidpunktsfrågan att presenteras.

I kapitel 4 kommer material som är relevant för besvarande av den andra frågeställningen att behandlas. I avsnitt 4.1 ska en kort introduktion till det nordiska lagstiftningssamarbetet ges. Avsnitt 4.2 kommer att redogöra för dansk och norsk rätt. Sedan följer i avsnitt 4.3 en redogörelse för den svenska rättsordningens förhållande till den så kallade *berikelseprincipen* (som tillämpas i dansk och norsk rätt). I avsnitt 4.4 kommer jag att redogöra för den finska regleringen.

Avslutningsvis ska det presenterade materialet analyseras i kapitel 5. Den första frågeställningen kommer att behandlas i avsnitt 5.1 medan den andra frågeställningen kommer att behandlas i avsnitt 5.2. Min slutsatser och en kort avslutande kommentar ska göras i framställningens sista kapitel.

2 Återvinningsrättsliga utgångspunkter

2.1 Introduktion

Regleringen om återvinning till konkursbo utgör en del av konkursinstitutet. Konkurs innebär att en gäldenärs samtliga borgenärer tvångsvis tar i anspråk gäldenärens samlade tillgångar för betalning av sina fordringar (1 kap. 1 § KL). En gäldenär kan sättas i konkurs om denne är på obestånd, *insolvent*, vilket innebär att gäldenären inte rätteligen kan betala sina skulder och denna oförmåga inte endast är tillfällig (1 kap. 2 § KL). Mellan borgenärerna gäller en *likabehandlingsprincip* som innebär att om inte alla kan tillgodoses fullt ut i konkursen ska de bära förlusten proportionerligt mot sina fordringar.¹⁸ Konkursinstitutets omedelbara funktion, och huvudsakliga syfte, är att tillvarata borgenärernas intressen: att få så mycket som möjligt betalt i konkursen.

Återvinningsinstitutet har i sin tur som huvudsaklig funktion att medverka till att likabehandlingsprincipen inte förfelas genom åtgärder som vidtas *innan* konkursen.¹⁹ Funktionen är såväl preventiv som reparativ. Återvinningsreglerna bidrar till en minskad risk för att det uppstår kapplöpning mellan borgenärer som vill säkra sina ekonomiska ställningar inför en annalkande konkurs. Även risken för att konkursgäldenären undanhåller sina tillgångar från borgenärerna genom att fränhända sig dessa innan konkursen minskas genom återvinningsreglernas preventiva funktion.²⁰ Om rättshandlingar till nackdel för borgenärerna ändå vidtas ger återvinningsreglerna konkursboet möjlighet att vinna rättelse i det som har skett.²¹ Ett alternativt sätt att uttrycka återvinningsreglernas funktion är det de motverkar otillbörliga transaktioner från gäldenärens eller borgenärs sida till nackdel för borgenärskollektivet.²²

Trots dess borgenärsorienterade prägel ryms ytterligare intressen inom återvinningsinstitutet. Reglerna bidrar till en minskad risk för att konkursgäldenären ska drabbas av påtryckningar från borgenärerna.²³ På så sätt tillgodoser konkursreglerna i viss utsträckning även konkursgäldenärens intressen. Genom att de skapar tydlighet och förutsebarhet för marknadens parter utgör konkursreglerna även viktiga beståndsdelar i det kommersiella livet.²⁴

2.2 Återvinningsparter

Vid konkurs omhändertas konkursgäldenärens tillgångar av *konkursboet* för borgenärernas räkning (1 kap. 1 § KL). *Konkursgäldenären* är den som har

---

¹⁸ Principen upprätthålls och modifieras genom FRL som innehåller detaljerade bestämmelser om hur fördelningen mellan borgenärerna ska gå till.

¹⁹ Lennander (2013) s. 23.

²⁰ Prop. 1975:6 s. 132.

²¹ Prop. 1975:6 s. 93.

²² Prop. 1975:6 s. 2.

²³ Lennander (2013) s. 24.

²⁴ Mellqvist och Welamson (2022) s. 29.

försatts i konkurs. Begreppet konkursbo definieras inte närmare i lagtexten. Enligt propositionen till KL avses med konkursbo både den förmögenhetsmassa som ska användas för betalning till borgenärerna och ett rättssubjekt som kan förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter.²⁵ Konkursboet är med andra ord en juridisk person med rättssubjektivitet.

En (eller flera) *konkursförvaltare* ansvarar för konkursboets förvaltning (1 kap. 3 § KL). Det åligger konkursförvaltaren att tillvarata borgenärernas gemensamma rätt och bästa samt att vidta alla de åtgärder som främjar en förmånlig och snabb avveckling av konkursboet (7 kap. 8 § KL).

Återvinningsvaranden är konkursboets motpart i återvinningsprocessen och det är en av denne företaget rättshandling som återvinns. Ofta är återvinningsvaranden en av borgenärerna i konkursen. Återvinningsförfarandet påverkar inte avtalsförhållandet mellan konkursgäldenären och återvinningsvaranden.²⁶ Utgörs rättshandlingen som återvinns till exempel av att gäldenären har betalat en skuld återuppstår återvinningsvarandens fordran efter återvinningen.²⁷ Återvinningsvaranden kan liksom resten av borgenärerna få utdelning för sin fordran i konkursen.

Återvinningsvaranden är ibland *närstående* till konkursgäldenären (4 kap. 3 § KL). Då finns vissa utökade återvinningsmöjligheter som kan motiveras av att det finns anledning att anta att en gäldenär med ekonomiska svårigheter försöker gynna närstående.²⁸

2.3 Förutsättningar för återvinning

För återvinning fordras att en *rättshandling* har företagits. Vissa slags rättshandlingar har givits särskilda regler. Det finns till exempel en regel för återvinning av gåva (4 kap. 6 § KL) och en regel för återvinning av betalning av ens skuld (4 kap. 10 § KL). De särskilda återvinningsreglerna är avsedda att träffa rättshandlingar där återvinningsvaranden *typiskt sett* har varit i ond tro (beträffande gäldenärens ekonomiska ställning eller att återvinningsvaranden har gynnats framför gäldenärens andra borgenärer).²⁹ Reglerna är dock av objektiv karaktär i den mening att de saknar subjektiva rekvisit (ondtrosrekvisit) och kan således tillämpas trots att återvinningsvaranden var i god tro. De brukar därför benämnas *de objektiva återvinningsreglerna*.

Utöver de objektiva reglerna finns, i 4 kap. 5 § KL, *den subjektiva återvinningsregeln*. Bestämmelsen träffar rättshandlingar, varigenom på ett otillbörligt sätt en viss borgenär har gynnats framför andra eller gäldenärens egendom har undandragits borgenärerna eller gäldenärens skulder har ökats,

---

²⁵ Prop. 1986/87:90 s. 183.

²⁶ NJA 2010 s. 734.

²⁷ Lennander (2013) s. 350–351.

²⁸ Jämför 4 kap. 5–6, 8–10 och 12–13 §§ KL.

²⁹ Lennander (2013) s. 33.

återvinnas om gäldenären var eller genom förvarandet, ensamt eller i förening med annan omständighet blev insolvent. Vidare krävs att återvinningsvaranden kände eller borde ha känt till såväl gäldenärens insolvens som de omständigheter som gjorde rättshandlingen otillbörlig. Med andra ord måste återvinningsvaranden vara i någon form av kvalificerad ond tro för att regeln ska bli tillämplig.³⁰ Den subjektiva regeln är inte subsidiär till de objektiva reglerna, varför den i princip kan omfatta alla typer av rättshandlingar.³¹

Rättshandlingen måste vara till *nackdel* för borgenärskollektivet. Enligt propositionen avses med nackdel att gäldenärens ekonomiska ställning har försämrats.³² Det torde emellertid inte krävas att den totala ekonomiska situationen har förändrats, utan det som får antas ha åsyftats är att åtminstone en borgenärs möjlighet till utdelning i konkursen har förändrats.³³ Rättshandlingen måste inte ha orsakat gäldenärens insolvens, förutom i den subjektiva återvinningsregeln där gäldenären ska ha blivit insolvent genom förfarandet, ensamt eller i förening med annan omständighet. Det är inte tillräckligt att rättshandlingen orsakar nackdel vid insolvenstidpunkten, utan nackdel måste uppstå redan när rättshandlingen företogs.³⁴ Lennander har sammanfattat nackdelsrekvisitet som att ”en transaktion skulle ha försämrat utdelningen för någon, några eller samtliga borgenärer, om gäldenären vid tidpunkten omedelbart efter denna hade blivit satt i konkurs”.³⁵

Rättshandlingen måste ha företagits inom en viss tid före konkursen, *återvinningsfristen*. Tiden beräknas från *fristdagen* som enligt huvudregeln är dagen då konkursansökan inkom till tingsrätten (4 kap. 2 § KL). Lagtexten anger ingen senaste dag när en rättshandling måste ha företagits. Med andra ord kan rättshandlingar som företagits efter fristdagen återvinnas. Särskilda återvinningsfrister finns i respektive återvinningsregel. De objektiva återvinningsreglerna har som utgångspunkt en kortare frist, på tre eller sex månader, och en längre frist, på två eller tre år, som tillämpas när återvinningsvaranden är närstående till gäldenären. Enligt den subjektiva återvinningsregeln gäller en frist om fem år, men för om återvinningsvaranden är närstående finns ingen frist alls.³⁶

Om återvinningsegendomen har överlåtits till tredje man kan konkursboet kräva återvinning från denne i stället för återvinningsvaranden. För detta förutsätts att den tredje mannen var i ond tro beträffande de återvinningsgrundande omständigheterna (4 kap. 18 § KL).

---

³⁰ Jämför Oulis (2021) s. 518.

³¹ Prop. 1975:6 s. 205.; Vissa rättshandlingar har undantagits från återvinning (4 kap. 1 § 2 st. KL). Det rör sig bland annat om betalning av vissa skatter, tull och underhållsbidrag under vissa förutsättningar.

³² Prop. 1975:6 s. 142 och 227.

³³ Lennander (2013) s. 95; jämför SOU 1970:75 s. 132.

³⁴ Prop. 1975:6 s. 100.

³⁵ Lennander (2013) s. 101.

³⁶ Återvinningsanspråket kan dock preskriberas enligt allmänna preskriptionsregler (SOU 1970:75 s. 131).

2.4 Rättsverkningar av återvinning

Vid återvinning ska som huvudregel den egendom som gäldenären har utgett återbäras till konkursboet: återvinning ska ske *in natura* (4 kap. 14 § 1 st. KL). Medan förutsättningarna för återvinning är kopplade till den återvinningsgrundande rättshandlingen som sådan är rättsverkningarna snarare hänförliga till den *egendom* som rättshandlingen berör. I samband med att återvinningsegendomen återlämnas till konkursboet ska återvinningsssvaranden återfå eventuellt vederlag som lämnats föregendomen, med undantag för om återvinningsssvaranden varit i ond tro beträffande gäldenärens avsikt att undanhålla borgenärerna vederlaget och vederlag inte kommit konkursboet till godo (4 kap. 14 § 2 st. KL).

Ibland ska naturaåterbäring inte ske. Om återvinningsegendomen inte finns i behåll ska ersättning för dess värde i stället utges till konkursboet, så kallad *värdeersättning* (4 kap. 14 § 3 st. KL). Värdeersättning kan också, enligt samma bestämmelse, utges om återbäring av egendomen är förenad med särskild olägenhet för återvinningsssvaranden. Slutligen kan värdeersättning ske om konkursboet och återvinningsssvaranden avtalar om det. Värdeersättning ska beräknas enligt allmänna ersättningsrättsliga principer.³⁷ Om återvinningsegendomen har varit föremål för en värdeförändring sedan den återvinningsrundande rättshandlingen uppkommer fråga om vilken tidpunkt som ska läggas till grund för beräkningen av värdeersättningen, *värdetidpunkten*. Frågan kommer att behandlas utförligt i kapitel 3.

Bortsett från naturaåterbäring eller värdeersättning – själva återvinningen – kan andra rättsverkningar inträda. Återvinningsssvaranden ska utge eventuell *avkastning* och *ränta*. Vid tillämpning av en objektiv återvinningsregel ska återvinningsssvaranden utge avkastning som belöper på tiden efter att återvinning påkallades, medan vid tillämpning av den subjektiva återvinningsregeln avkastning som belöper på tiden från att egendomen mottogs av återvinningsssvaranden ska utges (4 kap. 15 § 1–2 st. KL). Ränta ska utgå med motsvarande tidsram om återvinningsegendomen utgörs av ett penningbelopp eller ska återbäras i form av värdeersättning (4 kap. 15 § 2–2 st. KL). Om återvinningsssvaranden har nedlagt nödvändig eller nyttig kostnad på återvinningsegendomen ska konkursboet ersätta kostnaden, om det inte finns särskilda skäl emot det (4 kap. 15 § 3 st. KL). Särskilda skäl kan till exempel anses föreligga om återvinningsssvaranden är i ond tro.³⁸

Återvinning kan *jämkas* om det finns synnerliga skäl (4 kap. 17 § KL). Jämningsmöjligheten tillkommer ”någon annan än konkursboet”, alltså inte konkursboet självt. Vid prövning av jämningsfrågan bör stor hänsyn tas till god tro hos återvinningsssvaranden samt att återbäringen som utgångspunkt inte

---

³⁷ Lennander (2013) s. 359.; För en redogörelse för allmänna ersättningsrättsliga principer vid värdeersättning, se Hellner och Radetzki (2023) s. 309–396.

³⁸ Prop. 1975:6 s. 244.

ska överstiga vad återvinningsvaranden *vunnit* genom den återvinningsgrundande rättshandlingen.³⁹

Återvinning hindrar inte att konkursboet kräver *skadestånd* enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler.⁴⁰ Den återvinningsgrundande rättshandlingen som sådan torde inte utgöra grund för skadestånd utan troligtvis krävs något ytterligare, närmast gäldenärsbrott (11 kap. BrB).⁴¹

---

³⁹ Prop. 1975:6 s. 140–141.

⁴⁰ SOU 1970:75 s. 131; SOU 1983:60 s. 34.

⁴¹ Jämför Lennander (2013) s. 376–377.

3 Värdebidpunkter vid återvinning till konkursbo

3.1 Tänkbara värdebidpunkter

Frågan om vilken värdebidpunkt som bör tillämpas vid återvinning till konkursbo uppkommer när återvinning ska ske genom värdeersättning i stället för genom naturaåterbäring och återvinningsegendomen sedan den återvinningsgrundande rättshandlingen har varit föremål för en värdeförändring. Alla tidpunkter från den återvinningsgrundande rättshandlingen till återvinningsmålets avgörande kan teoretiskt sett tillämpas som värdebidpunkt. Den stora mängden tänkbara värdebidpunkter illustreras genom Högsta domstolens exemplifiering av värdebidpunkter i ”2B Consult”:

[D]agen då den återvunna rättshandlingen företogs, dagen då egendomen upphörde att finnas i behåll hos återvinningsvaranden eller att få på marknaden, dagen då återvinningsanspråket framställdes, dagen för återvinningsdomen, dagen då konkursgäldenären sannolikt skulle ha förfogat över egendomen om den återvunna transaktionen aldrig företagits, högsta och lägsta värde fram till återvinningsdomen m.m. eller en kombination av olika värdebidpunkter.⁴²

Nedan följer en redogörelse för det som har anförts om värdebidpunktsfrågan i rättskällorna. Först kommer jag att gå igenom relevanta bestämmelser i konkurslagarna (äldre och nu gällande) och där till hörande förarbeten. Sedan följer en genomgång av den praxis från Högsta domstolen som finns på området. Slutligen kommer jag presentera de uttalanden som har gjorts angående frågan i den juridiska doktrinen.

3.2 Regleringen i konkurslagarna

3.2.1 Konkurslagen innan 1975

De tidigast förekommande återvinningsreglerna i svensk rätt infördes genom ikraftträdandet av 1862 års KL. För återvinningsegenom föreskrevs: ”Har egenom hvartill borgenärerna äga återvinningsrätt [...] kommit i tredje mans hand genom sådant fång, att han finnes berättigad att den behålla, eller är egenomen eljest så förskingrad eller förstörd, att den ej återställas kan; njute konkursboet ersättning för sin *förlust* efter egenomens värde.”⁴³ Förlust är enligt allmänna skadeståndsrättsliga regler en typ av *sakskada*.⁴⁴ Lagtextens formulering tyder närmast på att värdeersättningen skulle beräknas med utgångspunkt i *återvinningsegendomens värde vid återvinningen*. Den *förlust*

---

⁴² NJA 2010 s. 709 p. 8.

⁴³ Min kursivering; 36 § 6 mom. 1862 års KL.

⁴⁴ Prop. 1972:5 s. 579–580.

som skulle ersättas består just i att den återvinningsbara egendomen inte finns i behåll. Annorlunda uttryckt: att den inte kan återställas *in natura* (vid tidpunkten för återvinningsmålets avgörande).

När reglerna reviderades ungefär 60 år senare föreslogs, för återvinning av gåva, en annan beräkningsprincip. Återvinnings svaranden skulle inte vara ”ersättningsskyldig i vidare mån än han av gåvan haft *vinst*”.⁴⁵ Den gamla principen, där återvinnings svaranden behandlades som en besittare i ond tro, skulle enligt förslaget inte tillämpas vid återvinning av gåva eftersom gåvo-bestämmelsen saknade ett ondtrosrekvisit, men fortsatt gälla för övriga återgåvinningsfall.⁴⁶ Förslaget kritiserades av Lagrådet som ansåg att den föreslagna vinstprincipen var främmande för svensk rätt.⁴⁷ Den nya regeln formulerades därför så att konkursboet, när återvinningsegendomen inte finns i behåll, ska vara berättigat ”till ersättning för därigenom uppkommen *skada*”.⁴⁸ Materiellt sett torde innehållet i värdeersättningsbestämmelserna i 1862 års KL och 1921 års KL vara desamma.

3.2.2 Konkurslagen efter lagändringen 1975

I mitten av förra seklet påbörjades, i samarbete med de andra nordiska länderna, en omfattande revision av konkurslagstiftningen. I det svenska betänkandet, som framlades av lagberedningen 1970, föreslogs att värdeersättningsbestämmelsen skulle ersättas med följande lydelse: ”Om egendomen ej finnes i behåll, skall ersättning för dess värde utgå.”⁴⁹ Regelns innehåll skulle enligt förslag i princip bli oförändrat i förhållande till regeln i 1921 års KL, med undantag för att begreppet *skada* skulle tas bort. En materiell nyhet, som i förslaget hade placerats i samma bestämmelse, var att värdeersättning också skulle tillåtas när naturaåterbäring är förenad med *särskild olägenhet* för återvinnings svaranden.⁵⁰

Angående värdebestämningen föreslog lagberedningen för det första, för det fall återvinningsegendomen finns i behåll, att värdetidpunkten skulle bestämmas till *tidpunkten för återvinnings domen*.⁵¹ Lagberedningen förtydligade inte om ”i behåll” avsåg att återvinningsegendomen är *i behåll hos återvinnings svaranden* (med värdeersättning ändå ska utgå eftersom naturaåterbäring är förenad med särskild olägenhet för återvinnings svaranden) eller att den *existerar*. I en fotnot, i anslutning till den föreslagna värdetidpunkten, presenterade lagberedningen några *alternativa värdetidpunkter*: ”tiden för

---

⁴⁵ Min kursivering; Förslag till konkurslag och till lag om ackordsförhandling utan konkurs äfvensom till andra därmed sammanhängande författningar, s. 14.

⁴⁶ Förslag till konkurslag och till lag om ackordsförhandling utan konkurs äfvensom till andra därmed sammanhängande författningar, s. 231–232.

⁴⁷ NJA II 1921. nr 3 s. 469; jämför *berikelseprincipen* i dansk och norsk rätt, se 4.2.

⁴⁸ Min kursivering; 37 § i SFS 1921:225.

⁴⁹ SOU 1970:75 s. 30; lagberedningen föreslog att regeln även fortsatt skulle placeras i 37 §.

⁵⁰ SOU 1970:75 s. 30.

⁵¹ SOU 1970:75 s. 166.

den angripna rättshandlingen [...] eller den tidpunkt, då återvinningssvaranden avhände sig egendomen, eller en kombination av dessa båda tider med valrätt för boet.”⁵² I anslutning till den första värdetidpunkten gjorde lagberedningen en hänvisning till Högsta domstolen avgörande NJA 1928 s. 140, där återvinningssvaranden hade vidareförsålt återvinningsegendomen.⁵³ Vid den sist föreslagna värdetidpunkten gjorde lagberedningen en hänvisning till SOU 1965:14 om godtrosförvärv av lösöre. I det refererade betänkandet angavs att vid vindikation, vindikanten, om förvärvaren är i ond tro och egendomen varit föremål för en värdeförändring, borde tillåtas göra anspråk på det högsta värdet av värdet vid tidpunkten för förvärvet respektive värdet vid tidpunkten för målets avgörande.⁵⁴

För det andra föreslog lagberedningen, för det fall återvinningsegendomen gått förlorad, att värdetidpunkten skulle bestämmas till *tiden för förlusten*.⁵⁵ Det preciserade inte huruvida ”förlorad” avsåg att återvinningsegendomen *inte är i behåll hos återvinningssvaranden* eller att den har *upphört att existera*. I en fotnot i anslutning till den föreslagna värdetidpunkten hänvisade lagberedningen till ett resonemang om *presumtionsdata* som Bramsjö gjorde i sin avhandling om avtals återgång.⁵⁶ Enligt Bramsjö brukar, vid återvinning till konkursbo, det pris som åsatts återvinningsobjektet i ett återvunnet avtal utgöra *presumtionsdata* i två situationer: när den återvinningsbara rättshandlingen utgör betalning för en skuld genom överlåtelse av viss egendom, samt när den återvinningsbara rättshandlingen utgör ett blandat köp och byte. Detta borde dock, enligt Bramsjö, inte gälla om det är tydligt att priset har satts allt för högt.⁵⁷

Att återvinningsegendomen inte finns i behåll kan enligt lagberedningen tänkas omfatta att den genomgått sådan *väsentlig förändring* eller infogats i annan egendom på sådant sätt att naturaåterbäring inte är godtagbar. Vidare kan det, enligt lagberedningen, tänkas att återvinningsegendomen inte kan återställas trots att den finns i behåll. I dessa situationer ska värdeersättning tillgripas. Motsvarande gäller, enligt lagberedningen, när återvinningsegendomen på grund av vidareförsäljning inte är åtkomlig hos återvinningssvaranden.⁵⁸

Lagberedningen anförde vidare att normalt slitage inte medför någon ersättningsskyldighet för återvinningssvaranden men att om återvinningsegendomen skadats eller förstörts och därför ersatts av till exempel försäkringsersättning eller skadestånd (surrogat), återvinningen kommer att avse ersättningen.

---

⁵² SOU 1970:75 s. 166 not 32.

⁵³ Se avsnitt 3.3.1.

⁵⁴ SOU 1965:14 s. 117.

⁵⁵ SOU 1970:75 s. 166.

⁵⁶ SOU 1970:75 s. 166 not 33.

⁵⁷ Bramsjö (1950) s. 269–270.

⁵⁸ SOU 1970:75 s. 165.

I anslutning till detta tillade lagberedningen att en långtgående jämkning kan bli aktuell om egendomen var oförsäkrad.⁵⁹

Om återvinningsegendomen består av aktier och dessa har vidareförsålts sedan den återvinningsgrundande rättshandlingen bör det, anförde lagberedningen, som regel stå återvinningsvaranden fritt att i stället lämna andra likvärdiga aktier i samma bolag. Härvid hänvisade lagberedningen till Högsta domstolens notisavgörande NJA 1935 A 409, där återvinningsvaranden tilläts återbära likvärdiga aktier.⁶⁰ Lagberedningen underströk att det inom rättsvetenskapen har förordats att återvinningsvaranden alltid får fullgöra sin prestation i pengar om konkursboet inte har något särskilt intresse av naturaåterbäring.⁶¹

I propositionen framfördes vissa redaktionella synpunkter angående lagberedningens förslag,⁶² men det materiella innehållet i värdeersättningsregeln förblev i princip detsamma. Departementschefen konstaterade i vart fall att förslaget till ny värdeersättningsregel inte torde innebära någon förändring i förhållande till vad som gällde vid tiden, det vill säga regleringen i 1921 års KL.⁶³ Med andra ord tycks departementschefen inte ha menat att borttagandet av skadebegreppet från värdeersättningsbestämmelsen hade någon betydelse för regelns rättsliga innebörd. Lagrådet hade ingen invändning mot förslaget som intogs i 1921 års KL.⁶⁴ Några år senare överfördes värdeersättningsregeln, utan någon närmare motivering och näst intill oförändrad, till den nu gällande KL.⁶⁵ Idag finns värdeersättningsregeln i 4 kap. 14 § 3 st. KL och lyder:

Finns den egendom som skall återbäras [...] inte i behåll, skall ersättning för dess värde utges. Är återbäring av viss egendom förenad med särskild olägenhet för den förpliktade, kan det medges honom att utge ersättning i egendomens ställe.

3.3 Rättsutvecklingen i praxis

3.3.1 NJA 1928 s. 140

Högsta domstolens avgörande NJA 1928 s. 140 gällde återvinning enligt 34 § i 1921 års KL.⁶⁶ Lagrummet motsvaras närmast av den subjektiva återvinningsregeln. Bröderna A.P. och F.P. bedrev tillsammans ett handelsbolag som inrymdes i några byggnader med äganderätt belägna på tomter med

---

⁵⁹ SOU 1970:75 s. 165.

⁶⁰ Se avsnitt 3.3.2.

⁶¹ SOU 1970:75 s. 165–166.

⁶² Regeln placerades till exempel i 39 § i stället för 37 § (prop. 1975:6 s. 27, 242 och 368).

⁶³ Prop. 1975:6 s. 243.

⁶⁴ Rskr. 1975:91.

⁶⁵ Rskr. 1986/87:320; jämför prop. 1986/87:90 s. 222.

⁶⁶ Vid målets avgörande lydelse enligt SFS 1921:225.

nyttjanderätt. Ägande- och nyttjanderätterna upptogs av handelsbolaget till ett värde av cirka 52 000 kronor. Genom ett köpekontrakt daterat januari 1924 överlät brodern A.P., som delägare i handelsbolaget, tomterna till en tredje broder, H.P., för cirka 40 000 kronor. Handelsbolaget sattes i konkurs i augusti samma år. I mars året därpå vidareförsålde H.P. ägande- och nyttjanderätterna till tredje man för 45 000 kronor.

Ett kolonialvaruaktiebolag, som var borgenär i konkursen, yrkade att köpekontraktet mellan A.P. och H.P. skulle förklaras verkningslöst och att H.P. skulle förpliktigas återbära antingen 52 000 kronor eller, om det första yrkandet inte kunde bifallas, 45 000. Hovrätten fann, efter konstaterande om att H.P. var i ond tro och att förutsättningarna för återvinning i övrigt var uppfyllda, att H.P. skulle förpliktigas återbära 40 000 kronor till konkursboet, vilket uppskattades vara egendomens värde vid ”tiden för avtalet”. Högsta domstolen fastställde hovrättens dom. Värdebidpunkten som tillämpades av Högsta domstolen var således *tidpunkten då den återvinningsbara rättshandlingen företogs*.

3.3.2 NJA 1935 A 409

Högsta domstolen notismål NJA 1935 A 409 gällde bättre rätt till lös egendom, men har ofta kommit att behandlas i konkursrättsliga sammanhang.⁶⁷ I målet hade två konkursbon gjort gällande bättre rätt till aktier och krävt ersättning motsvarande en marknadsmässig värdeminskning som aktierna hade varit föremål för. De berörda aktierna hade, utan att överlåtaren hade rätt att förfoga över dem, överlåtits till T.K., som ansågs vara i ond tro beträffande den bristande befogenheten. Högsta domstolen fann att T.K. – som sedan överlåtelsen hade vidareförsålt aktierna – om han ”ej förmådde återställa dylika aktier”,⁶⁸ skulle utge värdeersättning motsvarande aktiernas *värde vid återvinningen*. T.K. ansågs med andra ord inte ansvara för ett prisfall orsakat att marknadsrörelser. Här bör nämnas att Högsta domstolen konstaterade att sådana omständigheter inte hade framlagts, att värdebidpunkten kunde sättas till tiden för vidareförsäljningen.

Två justitieråd var av skiljaktiga meningar. Per von Seth ville, till skillnad från majoriteten i Högsta domstolen, avgöra målet som en fråga om återvinning av gåva enligt 28 § i 1921 års KL,⁶⁹ men höll med om att likvärdiga aktier alternativt aktiernas värde vid återvinningen fick återbäras. Von Seth antydde även att skadestånd för värdeminskningen skulle kunna utgå om konkursbona hade visat att de skulle ha sålt aktierna vid ett tidigare tillfälle när de hade ett högre värde än vid återvinningen. Sven Lawski instämde i

⁶⁷ Se bland annat Oulis (2021) s. 478–484, Lennander (2013) s. 364–366, Walin (1987) s. 217–218 och Welamson (1961) s. 275 not 10. Som redan nämnts refererades avgörandet även i lagberedningens förslag till ändringar i konkurslagen (SOU 1970:75 s. 165).

⁶⁸ Det framgår inte av domskälen om Högsta domstolen avsåg återställande av likvärdiga aktier som (redan) hade (återförvärvats) vid tiden för domen eller om återvinningssvaret även efter domen skulle tillåtas införskaffa likvärdiga aktier för återvinning.

⁶⁹ Vid tillfället lydelse enligt SFS 1921:225.

majoritetens mening att målet skulle avgöras som en fråga om bättre rätt till lös egendom, men ansåg att T.K. inte hade rätt att återlämna utbytesaktier utan skulle redovisa den köpeskilling han erhållit genom vidareförsäljningen av aktierna, samt att konkursbona inte hade visat att de hade rätt till skadestånd.

Märk att Högsta domstolen tillämpade en annan värdetidpunkt än i NJA 1928 s. 140. I 1928 års fall bestämdes värdetidpunkten till *den återvinningsgrundande rättshandlingen*, medan *återvinningsmålets avgörande* tillämpades som värdetidpunkt i förevarande fall. Avgörandena, som båda gäller återgång av avtal där återgångssvaranden var i ond tro, skulle kunna sägas stå i motsättning till varandra. I sammanhanget bör dock noteras att det är oklart om 1935 års notisfall över huvud taget var avsett att få prejudicerande verkan vid återvinning till konkursbo. Målet avgjordes, som bekant, som en fråga om bättre rätt till lös egendom. Till detta kommer att justitierådet von Seth lär ha argumenterat för sin skiljaktiga mening, att frågan skulle avgöras som ett återvinningsmål, men att majoriteten i Högsta domstolen inte övertygades.

3.3.3 ”Hjärtervägen Invest” NJA 2003 s. 37

”Hjärtervägen Invest” gällde återvinning enligt den subjektiva regeln. B.N. var företrädare för bolaget Hjärtervägen, Flora och Köpmannen. Under våren 1988 sålde Hjärtervägen en leasingstock till Flora och fick genom försäljningen en realisationsvinst om cirka 50 miljoner kronor. Senare samma år förvärvade Hjärtervägen andelar i Köpmannen till ett värde om cirka 50 miljoner kronor. Ungefär samtidigt förvärvade Köpmannen filmrättigheter för cirka 136 miljoner kronor. Filmrättigheterna avskrevs direkt, varför Köpmannen redovisade ett underskott om cirka 136 miljoner kronor för 1988. Samma år yrkade Hjärtervägen avdrag i sin deklaration med cirka 50 miljoner kronor, motsvarande sin andel i Köpmannens underskott. Nästkommande år sålde Hjärtervägen andelarna i Köpmannen till Flora för endast 100 kronor. Ytterligare ett år senare, 1990, fastställde kammarrätten, efter yrkande från Skatteverket, att Hjärtervägens underskottsavdrag inte skulle medges. Fem år efter det, 1995, försattes Hjärtervägen i konkurs. Konkursboet yrkade att Flora skulle förpliktigas utge 50 miljoner kronor till konkursboet, motsvarande andelarna i Köpmannens verkliga värde vid underprisöverlåtelsen för 100 kronor. Hjärtervägens konkursbo tillade att andelarna i Köpmannen sedan överlåtelsen hade genomgått en sådan förändring av de var ”förbrukade”, varför konkursboet inte skulle behöva godta en naturaåterbäring.

Tingsrätten och hovrätten ogillade käromålet eftersom ingen otillbörlig rättshandling ansågs föreligga. Högsta domstolen konstaterade inledningsvis att förutsättningarna för återvinning enligt den subjektiva regeln var uppfyllda. Frågan blev då hur värdeersättningens storlek skulle beräknas. Vid målets avgörande hade andelarna i Köpmannen i princip förlorat allt sitt värde. Konkursboet hade därför, som nämnts, yrkat att värdeersättning motsvarande andelarnas värde vid den återvinningsgrundande rättshandlingen skulle utgå, i

stället för att återvinning skulle ske *in natura*. Högsta domstolen uttalade angående detta följande:

Det följer av 4 kap. 14 § 1 st. KL att vid en återvinning den egendom som gäldenären har utgivit skall återbäras till konkursboet. Enligt tredje stycket i samma paragraf skall ersättning för egendomens värde utges om egendomen inte längre finns i behåll [...]. I förevarande fall finns bolagsandelarna i och för sig i behåll, men de har förändrats genom att deras substans har tömts av Flora. Flora skall därför utge ersättning för det värde andelarna hade vid överlåtelsen, vilket får anses vara [cirka 50 miljoner kronor].

Högsta domstolen kom alltså fram till att återvinning skulle ske genom värdeersättning trots att återvinningsegendomen – andelarna i Köpmannen – vid återvinningsmålets avgörande fanns i behåll hos återvinningsvaranden, Flora. Till stöd för sin slutsats hänvisade Högsta domstolen till Lennander som har anfört att ersättning bör kunna utgå i stället för naturaprestation när ”egendomen *inte kan återlämnas*, åtminstone inte i någorlunda oförändrat skick”.⁷⁰ Lennander har i sin tur refererat till förarbetena, där det framgår att en naturaprestation inte är godtagbar om återvinningsegendomen har genomgått en *väsentlig förändring*.⁷¹ Värdetidpunkten bestämdes till *tidpunkten då den återvinningsgrundande rättshandlingen företogs*.

Här ska kort nämnas att Högsta domstolen tillämpade samma värdetidpunkt som i 1928 års fall. Återvinningsegendomen hade i det fallet vidareförsålts till skillnad från i förevarande fall där egendomen fanns i behåll hos återvinningsvaranden. Följaktligen överensstämmer inte den av Högsta domstolen tillämpade värdetidpunkten med den värdetidpunkt som tillämpades i 1935 års notismål. Egendomen hade där, liksom i förevarande fall, förändrats. En skillnad är dock att andelarnas substans i det här fallet hade ”tömts” av återvinningsvaranden, medan förändringen i det äldre avgörandet berodde på marknadsrörelser.

3.3.4 ”2B Consult” NJA 2010 s. 709

Högsta domstolens avgörande ”2B Consult” rörde återvinning enligt den subjektiva regeln. Bolagen LHAB, Benchmark och 2B Consult ägdes eller kontrollerades alla av två bröder. LHAB överlät för cirka 2 miljoner kronor andelar i Benchmark till 2B Consult. 2B Consult vidareförsålde en kort tid därefter andelarna för cirka 58 miljoner kronor. Några år senare försattes LHAB i konkurs. Benchmarkandelarna hade då förlorat sitt värde. LHAB:s konkursbo inträdde som part i en återvinningstalan som hade väckts mot 2B Consult. Konkursboet ansåg att 2B Consult skulle återbära cirka 57 miljoner kronor, motsvarande andelarnas verkliga värde då de överläts från LHAB till 2B Consult (tidpunkten för den återvinningsgrundande rättshandlingen). 2B

⁷⁰ Lennander (2013) s. 353–354.

⁷¹ SOU 1970:75 s. 165; prop. 1975:6 s. 240.

Consult bestred käromålet. Om återvinning ändå skulle ske anförde 2B Consult att naturaåterbäring skulle ske genom att (de värdelösa) andelarna först återförvärvades för att sedan lämnas till konkursboet.⁷²

Tingsrätten och hovrätten fann att förutsättningarna för återvinning var uppfyllda och att värdeersättning skulle utgå då aktierna inte fanns i behåll. Eftersom andelarna i Benchmark hade förlorat sitt värde och 2B Consult tillgodosgjort sig värdet genom vidareförsäljningen förpliktigades 2B Consult att ersätta LHAB med det yrkade beloppet med avdrag för erlagd köpeskilling. Underinstanserna tillämpade alltså dagen för den återvinningsgrundande rättshandlingen som värdetidpunkt, liksom i 1928 års fall och ”Hjärtervägen Invest”. 2B Consult överklagade hovrättens avgörande och Högsta domstolen meddelade prövningstillstånd i två frågor: För det första om 2B Consult hade rätt att återbära (återförvärvade) andelar i Benchmark i stället för att utge värdeersättning och för det andra, för det fall värdeersättning skulle utgå, om värdetidpunkten då skulle bestämmas till den återvinningsgrundande rättshandlingen eller återvinningsmålets avgörande.⁷³ Märk att prövningstillståndet endast omfattade två värdetidpunkter.

Angående den första frågan i prövningstillståndet anförde Högsta domstolen att det följer av den subjektiva återvinningsregeln att återvinningsssvaranden som utgångspunkt ska, men också har rätt att, återbära återvinningsegendomen *in natura*. Nämda princip innebär att det är konkursboet som gynnas av en värdeökning men också drabbas av en värdeminskning av återvinningsegendomen. Högsta domstolen fortsatte att när det kommer till *fungibel egendom*, såsom andelarna i Benchmark, är det i regel likgiltigt för konkursboet om det är just återvinningsegendomen som återbärs eller om konkursboet i stället får motsvarande mängd likvärdig egendom. Av den anledningen ”får återvinningsssvaranden anses i regel ha *rätt* och *skyldighet* att i stället för det mottagna återlämna likvärdig egendom”.⁷⁴ Om värdet på den fungibla egendomen har gått ned på grund av åtgärder som återvinningsssvaranden har vidtagit med avseende på aktiebolagets substans är det emellertid så att egendomen ”inte längre anses utgöra likvärdig, återbäringsduglig egendom och att ersättning måste utges enligt ett värde vid en tidpunkt som låg före återvinningsdomen”. Härvid gjorde Högsta domstolen en hänvisning till ”Hjärtervägen Invest”.⁷⁵

Beträffande värdetidpunktsfrågan konstaterade Högsta domstolen att det för icke fungibel egendom som inte finns i behåll och för fungibel egendom som inte längre finns att gå tag på är flera olika värdetidpunkter tänkbara.⁷⁶ I enlighet med huvudregeln om naturaåterbäring ska dock ”om en sådan

---

⁷² NJA 2010 s. 709 p. 1–3.

⁷³ NJA 2010 s. 709 p. 2–3.

⁷⁴ Min kursivering.

⁷⁵ NJA 2010 s. 709 p. 6.

⁷⁶ Se avsnitt 3.1.

värdering är möjlig” värdetidpunkten bestämmas till dagen för återvinningsdomen. Högsta domstolen nämnde härvid att den valda värdetidpunkten kan synes stå i strid med ”Hjärtervägen Invest”, men konstaterade att så inte var fallet eftersom ingen annan värdetidpunkt var aktualiserad i det avgörandet som dessutom handlade betydelsen av en latent skatteskuld.⁷⁷

Högsta domstolen diskuterade sedan om det som anförts om rätten att återlämna likvärdig fungibel egendom och om vilken värdetidpunkt som ska tillämpas alltid ska gälla. En hänvisning till reglerna om avtalsrättslig ogiltighet gjordes. Högsta domstolen anförde att vid avtalsrättslig ogiltighet har den återbäringsskyldige i allmänhet varit i ond tro om att denne innehar annans egendom utan ett giltigt fång och anses därför, efter kärandens val, vara skyldig att redovisa ersättning som har erhållits vid exempelvis en vidareförsäljning, så kallad *surrogation*. Det är, fortsatte Högsta domstolen, oklart om samma princip ska gälla vid återvinning, särskilt när återvinningsvaranden har varit i god tro, till exempel vid återvinning av gåva enligt 4 kap. 6 § KL.⁷⁸

Slutligen fastslog Högsta domstolen att en analog tillämpning av 7 kap. 23 § 2 st. KL borde kunna göras vid återvinning enligt den subjektiva regeln. Lagrummet föreskriver att om gäldenären sålt annans egendomen före konkursen, har den som fått sin egendom försåld rätt till redovisning av medel som influerat till konkursboet. En analogi skulle innebära att återvinningsvaranden ålades att till konkursboet redovisa medel som influerat vid vidareförsäljning av återvinningsegendomen. Högsta domstolen lämnade i huvudsak följande motivering för analogin: En ondtröende återvinningsvarande är enligt 4 kap. 15 § KL skyldig att redovisa avkastning som belöper på tiden från att återvinningsegendomen mottogs. Återvinningsvaranden bör inte komma i ett bättre läge om egendomen i stället har *vidareförsålts* med vinst. Om vidareförsäljningen skett till en ondtröende tredje man ska den tredje mannen enligt 4 kap. 18 § KL utge egendomen till konkursboet och har då i allmänhet rätt att återfå köpeskillingen från återvinningsvaranden (41 § 1 st. samt 39 och 64 §§ KöpL). Med andra ord tvingas återvinningsvaranden då avstå från medel som influerat från den tredje mannen. Återvinningsvaranden bör inte försättas i ett bättre läge om vidareförsäljningen skett till en godtröende tredje man.⁷⁹

Den nyss gjorda motiveringen talar enligt Högsta domstolen för att återvinningsvaranden vid återvinning enligt den subjektiva regeln, om konkursboet så önskar, bör vara skyldig att redovisa belopp som mottagits från tredje man, i stället för att återbära likvärdig egendom. Ytterligare skäl som talar för en analog tillämpning av 7 kap. 23 § 2 st. KL är enligt Högsta domstolen allmänpreventiva övervägandet och konkursboets intresse av att ersättas för den skada den återvinningsbara rättshandlingen orsakat borgenärerna. Avslutningsvis anförde Högsta domstolen, i anslutning till en hänvisning till 1935

---

⁷⁷ NJA 2010 s. 709 p. 8.

⁷⁸ NJA 2010 s. 709 p. 9–10.

⁷⁹ NJA 2010 s. 709 p. 11.

års notisfall, att konkursgäldenären sannolikt hade sålt egendomen vid samma tidpunkt som återvinningsvaranden om den återvinningsbara rättshandlingen aldrig ägt rum.⁸⁰

Utgången i målet blev märklig. Värdeersättningen beräknas varken med utgångspunkt i tidpunkten för den återvinningsbara rättshandling eller återvinningsmålets avgörande. I stället var 2B Consult, eftersom återvinning skedde enligt den subjektiva regeln, skyldig att redovisa surrogatet som inlutit vid vidareförsäljningen av andelarna i Benchmark. Konkursboet hade emellertid inte yrkat detta, varför 2B Consult förpliktigades att i stället utge det yrkade beloppet (som i princip motsvarade värdet av surrogatet). Förutom att domslutet är svårbegripligt är det inte helt enkelt att utläsa vilken prejudikatregel som kommer till uttryck i domskälen.⁸¹ Avgörandets rubrik, som förvisso inte utgör en del av domskälen, torde innehålla en förhållandevis rättvisande sammanfattning av prejudikatregeln:

Vid återvinning av en överlåtelse av aktier har det ansetts att återvinningsvaranden får återlämna likvärdiga aktier samt att, om varken den mottagna egendomen eller annan likvärdig egendom kan återlämnas, ersättning för egendomens värde ska bestämmas till värdet vid återvinningsmålets avgörande, när detta är möjligt. När svaranden förfogat över de mottagna aktierna och återvinning sker enligt 4 kap. 5 § konkurslagen har konkursboet dock rätt att i stället kräva det belopp som tredje man betalat.

Högsta domstolen förordade i förevarande avgörande en annan värdetidpunkt än den som tillämpades i 1928 års fall och ”Hjärtervägen Invest”, där tidpunkten för den återvinningsbara rättshandlingen tillämpades som värdetidpunkt. Avgörandet ligger dock i linje med 1935 års notisfall där återvinningsmålets avgörande tillämpades som värdetidpunkt. Här ska dock nämnas att utfallet i målet – att 2B Consult ansågs skyldig att redovisa surrogatet från vidareförsäljning till LHAB – i själva verket i princip fick samma praktiska effekt som om tidpunkten för vidareförsäljningen hade tillämpats som värdetidpunkt.

Justitierådet Göran Lambertz var av skiljaktig mening. Angående frågan om fungibel egendom anförde han att inledningsvis att det har antagits att återvinningsvaranden vid återvinning av fungibel egendom har rätt att, i stället för att utge värdeersättning, återbära annan likvärdig egendom, till exempel samma slags aktier. En sådan rätt, fortsatte Lambertz, framgår dock varken av lagtexten, som snarare talar för motsatsen, eller av några auktoritativa uttalanden i förarbeten eller rättspraxis. Därtill kommer att en sådan ordning skulle innebära att återvinningsvaranden kan gynnas påtagligt om återvinningsegendomen varit föremål för en värdeminskning. En sådan lösning framstår, enligt Lambertz, som stötande för rättskänslan, särskilt vid

---

⁸⁰ NJA 2010 s. 709 p. 12.

⁸¹ NJA 2010 s. 709 15–16.

tillämpning av den subjektiva återvinningsregeln. Lambertz konstaterade avslutningsvis att det utifrån det anförda bör, med hänsyn till lagtextens utformning, och behovet av enkelhet och konsekvens, någon sådan rätt inte finnas när fungibel egendom inte finns i behåll. Annat torde gälla om återvinningsvaranden (redan) innehar annan likvärdig egendom av samma slag.⁸²

Beträffande värdetidpunktsfrågan anförde Lambertz att en tänkbar värdetidpunkt är då återvinningsmålet avgörs. En önskad effekt är dock, menar Lambertz, att återvinningsvaranden kan undgå verkningarna av återvinning om återvinningsegendomen har minskat i värde samt, i vissa fall, tillgodogöra sig ett högt värde genom vidareförsäljning av egendomen. Ytterligare en tänkbar värdetidpunkt är ”den tidpunkt då återvinningsvaranden har tillgodogjort sig värdet av egendomen genom exempelvis överlåtelse”. Den skulle enligt Lambertz kunna tillämpas endast när den önskade effekten annars skulle uppstå, men är svårtillämpad om återvinningsvaranden har tillgodogjort sig värdet vid *olika* tidpunkter och det är vid fungibel egendom svårt att avgöra om det är just den ifrågavarande egendomen som har överlåtits. Det är dessutom så att värdetidpunkten endast torde aktualiseras vid återvinning enligt den subjektiva regeln, trots att 4 kap. 14 § inte antyder att bestämmelsen ska särbehandlas. En sista tänkbar värdetidpunkt föreslages av Lambertz är tidpunkten för den återvinningsgrundande rättshandlingen. Lambertz menar att ett problem med värdetidpunkten är att den kan skapa incitament för återvinningsvaranden att göra sig av med egendom som finns i behåll, men att detta torde neutraliseras genom att återvinningsvaranden troligtvis blir skadeståndsskyldig om det sker efter att återvinning har initierats. Vidare underströk Lambertz att återvinningsvaranden kan bli tvungen att återbära ett högre belopp än som kommit denne till godo, men att jämningsregeln då kan tillämpas. Utifrån det anförda bör enligt Lambertz värdetidpunkten genomgående bestämmas till *tidpunkten för den återvinningsbara rättshandlingen*. Den stämmer bäst överens med lagstiftarens avsikt och ”Hjärtervägen Invest”.⁸³

3.3.5 ”Frölunda Café” Högsta domstolen, beslut 2024-03-04 i mål T 3654-22

Högsta domstolens avgörande ”Frölunda Café” gällde återvinning av betalning av en skuld enligt 4 kap. 10 § KL, en av de objektiva återvinningsreglerna. Bolaget Frölunda Café var franchisetagare till Bolaget Le Croissant och bedrev verksamhet i en lokal som hyrdes i andra hand av Le Croissant. Frölunda Café förpliktigades i en tingsrättsdom i mitten av mars 2018 att betala cirka 600 000 kronor avseende förfallna hyresbetalningar till Le Croissant. I slutet av samma månad träffade parterna ett förlikningsavtal genom vilket Le Croissant förvärvade den av Frölunda Café bedrivna verksamheten. På så sätt reglerades parternas skuldförhållande. I juni samma år försattes

---

⁸² NJA 2010 s. 709 p. 2 i justitierådet Göran Lambertzs yttrande angående sin skiljaktiga mening.

⁸³ NJA 2010 s. 709 p. 3–7 i justitierådet Göran Lambertzs yttrande angående sin skiljaktiga mening.

Frölunda Café i konkurs. Konkursboet väckte återvinningstalan och yrkade att den överlåtna verksamheten skulle återbäras till konkursboet. Le Croissant avvecklade caféverksamheten under tiden målet handlades i tingsrätten.⁸⁴

Tingsrätten bestämde, efter konstaterande om att förutsättningarna för återvinning var uppfyllda, värdetidpunkten till tidpunkten för den återvinningsgrundande rättshandlingen. Hovrätten, som fastställde tingsrättens domslut, motiverade sitt avgörande med att det skulle strida mot återvinningens syfte – att återställa den situation som rådde innan den återvinningsgrundande rättshandlingen – att bestämma ersättningen med utgångspunkt i tidpunkten för målets avgörande. Högsta domstolen meddelade prövningstillstånd med utgångspunkt i att 4 kap. 10 § KL var tillämplig och att Le Croissant därför för skyldig att utge värdeersättning. Frågan i Högsta domstolen var därmed vilken värdetidpunkt som skulle tillämpas. Parternas talan var utformad så att värdetidpunkten skulle sättas antingen till dagen för förlikningsavtalet (den återvinningsgrundande rättshandlingen) eller återvinningsmålets avgörande.⁸⁵

Högsta domstolen konstaterade inledningsvis att "[s]yftet med återvinningsreglerna är att i konkursborgenärernas gemensamma intresse försöka återställa det läge som rådde innan den återvinningsbara rättshandlingen företogs".⁸⁶ Sedan anförde Högsta domstolen att värdetidpunkten, i enlighet med "2B Consult" i de fall det är möjligt ska bestämmas till tidpunkten för återvinningsmålets avgörande. Principen är, enligt Högsta domstolen, följdriktig utifrån huvudregeln om naturaåterbäring och innebär – liksom vid naturaåterbäring – att det är konkursgäldenären som gynnas av en prisökning på återvinningsegendomen men drabbas av ett prisfall. Högsta domstolen fortsatte att det i vissa situationer, vilket har fastslagits i "2B Consult", finns utrymme att tillämpa en annan värdetidpunkt, till exempel om aktier har sjunkit i värde på grund av åtgärder som återvinningsvaranden har vidtagit med avseende på aktiebolagets substans. Enligt förarbetena ska värdetidpunkten bestämmas till tiden för förlusten om återvinningsegendomen gått förlorad.⁸⁷ Avslutningsvis fastslog Högsta domstolen följande:

Att bestämma värdeersättningen [...] utifrån tidpunkten när rättshandlingen företogs skulle visserligen tillgodose konkursboets intresse av att få ersättning för den uppkomna nackdelen och stämma överens med tanken att det ursprungliga läget bör återställas. Det skulle emellertid inte vara förenligt med den grundläggande utgångspunkten att ersättningen primärt är avsedd att utgöra kompensation för den egendom som inte kan eller ska

---

⁸⁴ Högsta domstolen, beslut 2024-03-04 i mål T 3654-22 p. 1–5.

⁸⁵ Högsta domstolen, beslut 2024-03-04 i mål T 3654-22 p. 6–9.

⁸⁶ Därvid hänvisade Högsta domstolen till avgörandet "Franslast" NJA 2001 s. 805 där samma princip fastslogs.

⁸⁷ Högsta domstolen, beslut 2024-03-04 i mål T 3654-22 p. 15–16.

återbäras och skulle dessutom innebära att risken för t.ex. prisfall helt föll på återvinningsvaranden. I normalfallet utgör tidpunkten för rättshandlingen därför inte en ändamålsenlig värderingstidpunkt.⁸⁸

Värdetidpunkten bestämdes, eftersom utredningen inte gav stöd för att det i anslutning till förlikningen inträffat något som motiverade att värdetidpunkten skulle bestämmas till tidpunkten för förlikningsavtalet, till *tidpunkten för återvinningsmålets avgörande*. Högsta domstolen ändrade alltså hovrättens domslut. Parterna var överens om att egendomen – den överlätna verksamheten – vid målets avgörande saknade värde och således bestämdes värdeersättningen till noll kronor.⁸⁹

Justitierådet Jonas Malmberg tillade i ett *särskilt yttrande* sin mening om hur värdeersättning bör bestämmas. Han konstaterade att frågan om vilken värdetidpunkt som ska läggas till grund för ersättningsberäkningen aktualiseras av att återvinningsegendomens värde kan förändras över tid. Sedan understök han att det föreligger en skillnad mellan värdeförändringar som är en följd av ändringar i prisläget – där egendomen är densamma, bara värdet av den har förändrats – och värdeförändringar som är en följd av skicks- eller substansförändringar hos själva återvinningsegendomen.⁹⁰

Beträffande värdeförändringar av återvinningsegendomen orsakade av prislägesförändringar anförde Malmberg i huvuddrag följande: Värdetidpunkten ska, vilket har bekräftats i ”2B Consult”, vara tidpunkten för återvinningsdomen. Det innebär att det är konkursboet som gynnas av en prisökning av återvinningsegendomen och drabbas av ett prisfall på samma egendom. Nyss nämnda utgångspunkt gäller inte fullt ut om återvinningsvaranden vidareförsålt egendomen eller fått ersättning till följd av att egendomen har skadats. Då är återvinningsvaranden skyldig att redovisa surrogatet. Det framgår av ”2B Consult” att så är fallet vid återvinning enligt den subjektiva regeln, men motsvarande princip bör kunna tillämpas även vid återvinning enligt de objektiva reglerna om återvinningsvaranden vid förfogandetidpunkten var i ond tro om att egendomen innehades för annans räkning ifall återvinningsgäldenären skulle försättas i konkurs.⁹¹

När det kommer till substansförändringar av återvinningsegendomen framlade Malmberg sammantaget följande: Om återvinningsegendomen finns i behåll, i den mening att den existerar, ska som utgångspunkt huvudregeln om att värdetidpunkten ska bestämmas till *tidpunkten för återvinningsmålets avgörande* tillämpas. Normalt slitage på återvinningsegendomen påverkar inte

---

⁸⁸ Högsta domstolen, beslut 2024-03-04 i mål T 3654-22 p. 17.

⁸⁹ Högsta domstolen, beslut 2024-03-04 i mål T 3654-22 p. 19–20.

⁹⁰ Justitierådet Jonas Malmbergs särskilda tillägg i Högsta domstolen, beslut 2024-03-04 i mål T 3654-22.

⁹¹ Justitierådet Jonas Malmbergs särskilda tillägg i Högsta domstolen, beslut 2024-03-04 i mål T 3654-22.

bedömningen. Om egendomen däremot har gått förlorad, i den mening att den inte längre existerar, är det inte möjligt bestämma dess värde med utgångspunkt i tidpunkten för återvinningsmålets avgörande. Då ska i stället *tidpunkten för förlusten* användas som värdetidpunkt, vilket överensstämmer med principen om att återvinningsvaranden är skyldig att ersätta konkursboet om återvinningsegendomen är förstörd, även utan eget vållande. Motsvarande princip bör gälla om egendomen har varit föremål för en väsentlig förändring och därför inte kan anses utgöra likvärdig, återbäringsduglig egendom, åtminstone om förändringen beror på åtgärder som återvinningsvaranden vidtagit. Enligt ”2B Consult” bör värdetidpunkten då bestämmas till tidpunkten för den väsentliga förändringen.⁹²

3.4 Uttalanden i den juridiska doktrinen

3.4.1 Oenighet om värdetidpunktsfrågan i äldre doktrin

I äldre juridisk doktrin, som rör 1921 års KL, har olika åsikter om värdetidpunktsfrågan vädrats. Vid tiden för 1975 års lagändring var det framför allt avgörandena NJA 1928 s. 140 och NJA 1935 A 409 som dryftades i litteraturen. Lejman anförde 1939, i sin avhandling om återvinning i konkurs, att vid värdeersättning värdetidpunkten *in dubio* borde vara *tidpunkten för återvinningsmålets avgörande*, vilket illustreras av 1935 års notisfall. I 1928 års fall, fortsatte Lejman, lades förvisso tidpunkten för den återvinningsgrundande rättshandlingen till grund för värdeberäkningen, men detta torde ”[n]ärmast ha berott på att H.D. icke ansett återvinningsobjektet haft högre värde vid återvinningsprocessen”.⁹³

Vidare konstaterade Lejman att värdetidpunktsfrågan är särskilt aktuell vid återvinning av börsnoterade värdepapper och anförde då i huvudsak följande: Vid återvinning av börsnoterade värdepapper kan tidpunkten för den återvinningsgrundande rättshandlingen, tidpunkten för återvinningsmålets avgörande eller de tidpunkter där återvinningsegendomen hade högst eller lägst värde däremellan användas för bestämning av egendomens värde. Återvinningsvaranden bör, åtminstone om denne är ondtroende, bära en större risk än konkursboet för värdeförändringar, varför återvinningsegendomens högsta värde kan framstå som motiverat. Två skäl talar dock emot detta. Dels uppgår skadan som konkursboet lidit troligtvis inte till ett så högt belopp som det högsta värdet, dels är tillämpning av nämnda värdetidpunkt allt för sträng mot återvinningsvaranden. I stället bör därför, om återvinningsegendomen stigit i värde, ersättningen beräknas vid tidpunkten för återvinningsmålets avgörande, alternativt, om återvinningsegendomen under en längre tid stått högre i värde, utifrån det genomsnittliga marknadspriset. Om

---

⁹² Justitierådet Jonas Malmbergs särskilda tillägg i Högsta domstolen, beslut 2024-03-04 i mål T 3654-22.

⁹³ Lejman (1939) s. 15–17.

återvinningsegendomen har minskat i värde bör tidpunkten för den återvinningsgrundande rättshandlingen tillämpas som värdetidpunkt.⁹⁴

Lejmans uttalande om att värdetidpunkten *in dubio* borde vara tidpunkten för återvinningsmålets avgörande kritiserades av Phillips Hult, som anförde att 1935 års notisavgörande inte gav tillräckligt stöd för den av Lejman föreslagna utgångspunkten. Hult menade att Lejman, genom sitt påstående om att Högsta domstolen hade andra skäl för sitt avgörande än de som angavs i domskälen, försökte eliminera betydelsen av 1928 års fall. Enligt Hult talar 1928 års fall för att värdetidpunkten i stället bör bestämmas till *tidpunkten för den återvinningsgrundande rättshandlingen*. Någon antydning om att Högsta domstolen hade andra skäl för sin bedömning än de som angavs i rättsfallsreferatet finns inte enligt Hult och dessutom talar omständigheterna i målet emot ett sådant antagande.⁹⁵

Bramsjö, vars avhandling rör avtals återgång i allmänhet, anförde 1950, liksom Lejman, att värdetidpunkten som utgångspunkt bör vara *tiden för återvinningsmålets avgörande*.⁹⁶ Enligt Bramsjö ligger det i linje med huvudregeln om naturarestitution och stöds dessutom av 1935 års notisavgörande.⁹⁷ Angående 1928 års fall anförde Bramsjö att avgörandet i själva verket inte ger uttryck för praxis beträffande värdebestämning vid värdefluktuationer utan rör frågan om vem som ska bära risken för fysiska förändringar av återvinningsegendomen. Av akten, fortsatte Bramsjö, i 1928 års avgörande – men inte av det publicerade rättsfallsreferatet – framgår nämligen att återvinnings-svaranden innan vidareförsäljningen hade genomfört förbättringsarbeten på egendomen. Med den vetskapen tyckte sig Bramsjö kunna uttyda att värdeersättningens storlek ska bestämmas oberoende av fysiska förändringar av återvinningsegendomen. Enligt Bramsjö var således Hults kritik gentemot Lejman obefogad.⁹⁸

Welamson anförde 1961 att värdetidpunkten, vilket särskilt har förespråkats av Lejman, som utgångspunkt bör vara *tiden för återvinningsmålets avgörande*. Det är emellertid enligt Welamson tveksamt om principen är förenlig med praxis. När det kommer till 1935 års notisfall – där nämnda värdetidpunkt tillämpades – var det inte fråga om återvinning till konkursbo och dessutom antydde Högsta domstolen att en annan värdetidpunkt hade kunnat tillämpas om andra omständigheter hade varit för handen. Welamson fortsatte att när det kommer till 1928 års fall var Hults kritik av Lejman befogad. Det är dessutom osannolikt att, som Bramsjö påstår, andra omständigheter än de som omnämnts i domskälen skulle ha påverkat Högsta domstolens bedömning. Welamson anförde slutligen att om tidpunkten för återvinningsmålets

---

⁹⁴ Lejman (1939) s. 21–22.

⁹⁵ Hult (1940) s. 785–786.

⁹⁶ Bramsjö (1950) s. 255–256.

⁹⁷ Bramsjö (1950) s. 265.

⁹⁸ Bramsjö (1950) s. 263.

avgörande ändå ska tillämpas som värdetidpunkt och att, den bör tillämpas även om återvinningsvaranden har frånhänt sig återvinningsegendomen till ett lägre pris än vad som erlades vid den återvinningsgrundande rättshandlingen. Det är emellertid oklart om en återvinningsvarande på motsvarande vis får tillgodogöra sig en vinst från en vidareförsäljning.⁹⁹

De äldre doktrinuttalandena kan sammanfattas enligt följande: Lejman och Bramsjö menar att tidpunkten för återvinningsmålets avgörande *in dubio* ska läggas till grund för beräkningen av värdeersättningen. Stöd för detta finns, enligt Lejman och Hult, i NJA 1935 A 409. Enligt Hult borde notisavgörandet inte tillmätas sådan betydelse som av Lejman och Bramsjö, särskilt inte med tanke på det motstridande avgörandet NJA 1928 s. 140. Märk att Hult inte framlade någon alternativ värdetidpunkt, utan endast ifrågasatte rättskällestödet för den av Lejman förfäktade värdetidpunkten. Welamson instämde i Hults kritik, men tycks ändock ha menat att tidpunkten för återvinningsmålets avgörande som utgångspunkt bör tillämpas som värdetidpunkt.

3.4.2 Tidpunkten för återvinningsmålets avgörande som huvudregel

Sedan lagändringen 1975 har frågan om bestämning av värdeersättning behandlats av flera rättsvetare. En av de som har kommenterat frågan mest utförligt är Lennander. Som en allmän utgångspunkt menar Lennander att konkursboet bör visas störst hänsyn vid återvinning, såväl vid tillämpning av de objektiva som den subjektiva regeln.¹⁰⁰ Walin har kritiserats Lennanders uttalande och då anfört att det skulle stå i direkt strid mot ett motivuttalande att under alla omständigheter tillmäta konkursboet störst hänsyn. När återvinning sker enligt en objektiv regel bör enligt Walin återvinningsvaranden inte bli sämre ställd än innan den återvinningsgrundande rättshandlingen.¹⁰¹ Palmér/Savin menar, liksom Walin, att återvinningsvaranden vid tillämpning av den subjektiva regeln inte bör visas samma hänsyn som i andra fall.

Trots viss skiljaktighet beträffande de allmänna utgångspunkterna för återvinning tycks de flesta vara överens om att det numera är fastslaget att *tidpunkten för återvinningsmålets avgörande*, som huvudregel, ska läggas till grund för beräkningen av värdeersättningen.¹⁰² Det har framhållits att principen är logisk sett till att återvinning enligt huvudregeln ska ske *in natura*.¹⁰³ Principen anses vidare vara slutligt fastslagen genom Högsta domstolen avgörande ”2B Consult” där det anfördes att principen ska tillämpas när det är

⁹⁹ Welamson (1961) s. 274–275.

¹⁰⁰ Lennander (2013) s. 343–344.

¹⁰¹ Walin (1987) s. 226.

¹⁰² Se bland annat justitierådet Jonas Malmbergs särskilda tillägg i Högsta domstolen, beslut 2024-03-04 i mål T 3654-22, Palmér och Savin (2023) 4 kap. 14 §, Mellqvist och Welamson (2022) s. 159–160, Oulis (2021) s. 545–546 och Lennander (2013) s. 359–360. Märk dock p. 3–7 i justitierådet Göran Lambertzs yttrande angående sin skiljaktiga mening i NJA 2010 s. 709.

¹⁰³ Oulis (2021) s. 545–546 och Palmér och Savin (2023) 4 kap. 14 §.

möjligt.¹⁰⁴ Oulis menar att Högsta domstolen genom avgörandet fastslog att huvudregeln gäller för *oersättlig egendom*: individuellt bestämd egendom (icke fungibel egendom) och fungibel egendom som inte längre går att få tag på.¹⁰⁵

3.4.3 Andra värdetidpunkter i undantagsfall

Det tycks vidare råda samstämmighet angående att det i vissa situationer är påkallat att tillämpa en annan värdetidpunkt. Lennander har gjort en uppdelning mellan fall där återvinningsegendom har varit föremål för en värdeförändring *oberoende* av parternas handlade, och en värdeförändring *orsakad* av någon av parterna. För de första fallen underströk Lennander att det i förarbetena stipulerades att värdetidpunkten ska vara tidpunkten för återvinningsmålets avgörande om återvinningsegendomen finns i behåll, men att *tidpunkten för förlusten* ska tillämpas om återvinningsegendomen gått förlorad. Principen torde enligt Lennander vara överspelad sedan Högsta domstolens avgörande ”2B Consult”, men kan fortfarande tänkas gälla om det värde återvinningsegendomen hade haft vid återvinningsmålets avgörande – om den fanns i behåll – inte kan beräknas. Med att egendomen finns i behåll måste, enligt Lennander, främst avses att egendomen finns hos återvinnings svaranden men att värdeersättning ska utgå på grund av att naturaåterbäring är förenad med särskild olägenhet. Lennander underströk emellertid att frågan om att tillämpa tidpunkten för förlusten som värdetidpunkt inte prövades av Högsta domstolen i ”2B Consult”.¹⁰⁶

Beträffande värdeförändringar som har orsakats av parterna har Lennander framhållit Högsta domstolens avgörande ”Hjärtervägen Invest”, där aktier i ett bolag hade förlorat sitt värde på grund av att återvinnings svaranden hade tömt deras substans. Genom avgörandet menar Lennander att Högsta domstolen fastslog att *tidpunkten för den återvinningsgrundande rättshandlingen* ska tillämpas som värdetidpunkt om återvinnings svaranden har orsakat en värdeminskning. Lennander anförde att principen ska gälla även för fysiska förändringar hos återvinningsegendomen som någon av parterna har orsakat. Vidare underströk Lennander att tillämpning av nämnda värdetidpunkt inte ska ses som en skadeståndsskyldighet för återvinnings svaranden utan som en form av *särskild ersättning*. Genom tillämpning av samma värdetidpunkt bör man enligt Lennander tillåta att en godtroende återvinnings svarande får tillgodoräkna sig en värdeökning som denne har orsakat.¹⁰⁷ Palmér/Savin tycks i huvudsak dela Lennanders uppfattning om betydelsen av ”Hjärtervägen Invest”.¹⁰⁸

---

¹⁰⁴ Oulis (2021) s. 546, Mellqvist och Welamson (2022) s. 159–160 och Lennander (2013) s. 360.

¹⁰⁵ Oulis (2021) s. 525.

¹⁰⁶ Lennander (2013) 359–361.

¹⁰⁷ Lennander (2013) s. 359.

¹⁰⁸ Palmér och Savin (2023) 4 kap. 14 §.

Oulis har, i anslutning till ett konstaterande om att huvudregeln numera torde vara tidpunkten för återvinningsmålets avgörande, påpekat att en *dagen för den återvinningsgrundande rättshandlingen* tillämpades som värdetidpunkt i NJA 1928 s. 140. Hon underströk att det är omdiskuterat i litteraturen huruvida särskilda omständigheter (som inte nämndes i rättsfallsreferatet) ledde fram till tillämpning av värdetidpunkten eller inte. Det är oklart vilken betydelse Oulis menar att 1928 års avgörande skulle kunna ha i förhållande till ”Hjärtervägen Invest” och ”2B Consult”.¹⁰⁹ Möjligtvis är det så – om de särskilda omständigheterna var för handen – att avgörandet ska anses ge uttryck för en princip som tillåter att återvinningsvaranden får tillgodogöra sig en värdehöjning som denne har orsakat (genom förbättringsarbeten).

Oulis har avfärdat betydelsen av ”Hjärtervägen Invest” med hänvisning till att parterna endast hade infört en enda värdetidpunkt i avgörandet: dagen för den återvinningsgrundande rättshandlingen.¹¹⁰ Jag vill dock hävda att Högsta domstolen hade kunnat lägga vilken tidpunkt som helst (mellan den återvinningsgrundande rättshandlingen och målets avgörande) till grund för beräkningen, så länge värdeersättningen inte hade överstigit det yrkade beloppet (17 kap. 3 § RB).¹¹¹

3.4.4 Redovisningsskyldighet när återvinningsegendomen ersatts av surrogat

Det råder samstämmighet i doktrinen angående att konkursboet, i enlighet med vad som föreskrevs i motiven till KL, bör ha rätt till redovisning *surrogat* i form av skadestånd eller försäkringsersättning som har trätt i stället för skadad eller förstörd återvinningsegenhet – oavsett om återvinning sker enligt den subjektiva eller en av de objektiva reglerna.¹¹² Lennander har understrukt att jämkning bör kunna ske om återvinningsvaranden har tillgodogjort sig ersättningen i god tro.¹¹³ Walin samt Palmér/Savin har framhållit att ersättningen i själva verket inte torde få under- eller överstiga den ersättning som hade kunnat utdömas enligt värdeersättningsregeln med tillämpning av *tiden för förlusten* som värdetidpunkt.¹¹⁴ Med andra ord skulle det enligt dem egentligen inte vara fråga om surrogation utan värdeersättning med en annan värdetidpunkt än huvudregeln.

För återvinningsegenhet som har vidareförsålts av återvinningsvaranden anses det i doktrinen genom ”2B Consult” fastslaget att återvinningsvaranden är skyldig att till konkursboet redovisa surrogatet – alltså den erhållna

---

¹⁰⁹ Oulis (2021) s. 546.

¹¹⁰ Oulis (2021) s. 547.

¹¹¹ Konkursboet yrkade att återvinningsvaranden skulle förpliktigas utge cirka 50 miljoner kronor. Prövningstillståndet rörde huruvida ”mervärdet av de i målet ifrågasvarande bolagsandelarna” skulle återföras till konkursboet.

¹¹² Palmér och Savin (2023) 4 kap. 14 §, Oulis (2021) s. 547, Lennander (2013) s. 361 och Walin (1987) s. 222.

¹¹³ Lennander (2013) s. 361.

¹¹⁴ Walin (1987) s. 222 och Palmér och Savin (2023) 4 kap. 14 §.

köpeskillingen – åtminstone när det rör sig om återvinning enligt den subjektiva återvinningsregeln.¹¹⁵ Lennander menar att samma princip bör gälla vid tillämpning av de objektiva återvinningsreglerna om återvinningsssvaranden har varit i ond tro.¹¹⁶ Oulis menar att den av Lennander gjorda tolkningen är rimlig eftersom domskälen utgår från ond tro i allmänhet, och inte den kvalificerade onda tron som föreskrivs i den subjektiva återvinningsregeln. Tolkningen skulle enligt Oulis innebära att Högsta domstolen har infört ett separat ondrossystem för de objektiva återvinningsreglerna och ett ondrosrekvisit i värdeersättningsregeln. I sådana fall är det dock oklart vilken nivå av ond tro som krävs eller rörande vilka omständigheter.¹¹⁷ Oulis har slutligen anfört att det är svårt att förstå varför Högsta domstolen inte i stället gjorde ett undantag för ond tro i enlighet med vad som gäller vid obehöriga förfoganden i ond tro om rätten att förfoga över egendomen, där egendomen sattes till den ondtröendes besittningstagande.¹¹⁸

3.4.5 Doktrinuttalanden *de lege ferenda*

Lennander har *de lege ferenda* föreslagit att värdetidpunkten som huvudregel bör vara att *dagen för den återvinningsgrundande rättshandlingen*. Hon har motiverat sitt ställningstagande med att om återvinningsegendomen har varit föremål för en värdeförändring och värdetidpunkten sätts till dagen för återvinningsmålets avgörande kommer värdeersättningen inte att återspegla den *nackdel* som låg till grund för återvinningen. Problemet uppstår enligt Lennander eftersom förutsättningarna för (bland annat nackdelsrekvisitet), och rättsverkningarna av, återvinning inte är samordnade. För återvinningsssvarandens del kan problemet lösas med jämkning, men någon jämkningsmöjlighet tillkommer inte konkursboet. Det hade därför, menar Lennander, varit lämpligt att tillämpa dagen för den återvinningsgrundande rättshandlingen som värdetidpunkt.¹¹⁹ Principen stöds av viss praxis, främst ”Hjärtervägen Invest”, ligger i linje med principen om att återvinningen ska återställa det läge som rådde innan den återvinningsgrundande rättshandlingen (jämför ”Franslast”), skulle skapa en konsekvent bedömning för alla återvinnings-situationer och skulle leda till att frågan om surrogation aldrig uppkom.¹²⁰

Även Ulrik Hägge har i en artikel om återvinning av egendom som har ökat i marknadsvärde *de lege ferenda* förfäktat att samma värdetidpunkt borde gälla som huvudregel. Hägge har inledningsvis understrukt att som utgångspunkt en viss *nackdel* ska återställas vid återvinning. Vid återvinning av konkursgäldenärens försäljning till underpris borde, med den utgångspunkten, konkursboet kompenseras för felprissättningen vid tiden för den återvinningsgrundande rättshandlingen medan en värdeökning efter rättshandlingen borde

---

¹¹⁵ Palmér och Savin (2023) 4 kap. 14 §, Oulis (2021) s. 529, Mellqvist och Welamson (2020) s. 160 not 106 och Lennander (2013) s. 361.

¹¹⁶ Lennander (2013) s. 361.

¹¹⁷ Oulis (2021) s. 528.

¹¹⁸ Oulis (2021) s. 528–529.

¹¹⁹ Lennander (2013) s. 347.

¹²⁰ Lennander (2010) s. 909.

tillkomma återvinningsvaranden. Detta kan, enligt Hägge, motiveras av att jämkning av återvinning till exempel kan ske när återvinningsvaranden fått utge mer än vad denne vunnit på den återvinningsgrundande transaktionen. Vinsten i sammanhanget tycks avse den initiala vinsten och inte senare uppkommen vinst på grund av en värdeökning hos återvinningsegendomen. Vidare motiveras detta enligt Hägge av att reglerna om återvinningsvarandens skyldighet att utge avkastning inte omfattar värdeökningar hos återvinningsegendomen. Hägge fortsatte att om återvinning i stället avser konkursgäldenärens köp till överpris borde konkursboet få behålla återvinningsegendomen och från återvinningsvaranden erhålla kompensation för överprissättningen vid tiden för den återvinningsgrundande rättshandlingen. En god lösning för detta är enligt Hägge att tillämpa *tiden för den återvinningsgrundande rättshandlingen* som värdetidpunkt, liksom i ”Hjärtervägen Invest”.¹²¹

---

¹²¹ Hägge (2009) s. 647–651.

4 Utblick – värdeersättning i andra nordiska rättsordningar

4.1 Nordiskt lagstiftnings-samarbete

Ett nordiskt samarbete lade grunden för omarbetningen av de svenska, danska, norska och finska konkursreglerna under andra hälften av 1900-talet.¹²² Betydande överensstämmelse nåddes särskilt när det kommer till återvinningsreglerna. Danmark var först med att införa en omarbetad konkurslagstiftning i och med danska KL:s ikraftträdande 1978. Därefter följde Norge som införde norska KL och norska dekningsloven 1986. Svenska KL trädde i kraft ett år efter de norska lagarna, 1987. Den finska lagen om återvinning till konkursbo trädde i kraft några år efter den svenska, 1991.¹²³

De nordiska återvinningslagstiftningarna har större överensstämmelse när det kommer till förutsättningarna för återvinning än när det kommer till rättsverkningarna av återvinning. I samtliga länder har förutsättningarna för återvinnings deltas upp i en subjektiv återvinningsregel (eller flera subjektiva återvinningsregler) och objektiva återvinningsregler som tar sikte på särskilda återvinningsbara rättshandlingar där återvinnings-svaranden typiskt sett har varit i ond tro. De finska reglerna liknar de svenska reglerna i störst utsträckning: Liksom i svensk rätt ska som huvudregel naturaåterbäring ske och värdeersättning aktualiseras endast i undantagsfall. I dansk och norsk rätt är huvudregeln tvärt om att värdeersättning ska ske och naturaåterbäring aktualiseras i undantagsfall. Ytterligare en betydelsefull skillnad mellan svensk och finsk respektive dansk och norsk rätt är att dansk och norsk rätt präglas av en så kallad *berikelseprincip*. Nedan följer en redogörelse för de danska, norska och finska om värdeersättning vid återvinning till konkursbo.

4.2 Berikelseprincipen i dansk och norsk rätt

De danska och norska reglerna om återvinning – på såväl danska som norska benämnt *omstødelse* – är snarlika. I dansk rätt regleras omstødelse i 8 kap. i danska KL. De norska omstødsereglerna finns 5 kap. i norska dekningsloven, avskilda från övriga konkursregler som är placerade i norska KL. Såväl i dansk som i norsk rätt är förutsättningarna omstødelse uppdelade i objektiva och subjektiva bestämmelser. För den danska rättens del finns de objektiva reglerna i 64–71 §§ i danska KL medan de subjektiva reglerna finns i 72 och 74 §§ i danska KL.¹²⁴ I norsk rätt finns de objektiva reglerna i 5-2–5-8 §§ i

---

¹²² SOU 1970:75 s. 53; Island deltog inte i det nordiska samarbetet.

¹²³ Lennander (2013) s. 28.

¹²⁴ 72 § danska KL motsvarar närmast motsvaras närmast av 3 kap. 2 § 1 st. KL som reglerar betalning av en skuld som sker efter fristdagen, medan 74 § danska KL motsvarar 4 kap. 5 § 1 st. KL (Lindskoug (2022) s. 273).

norska dekningsloven, medan den objektiva regeln finns i 5-9 § i norska dekningsloven.

När det kommer till rättsverkningarna av återvinning gäller till skillnad från i svensk rätt, där naturaåterbäring utgör huvudregeln, i dansk och norsk rätt att värdeersättning ska utgå som huvudregel.¹²⁵ Rättsverkningarna av omstødelse följer dessutom av om en objektiv eller subjektiv omstødelsebestämelse har tillämpats. Med andra ord skiljer sig rättsverkningarna åt beroende på om återvinningsvaranden har varit i ond eller god tro. I svensk rätt görs som bekant – åtminstone enligt lagtexten – ingen skillnad mellan rättsverkningar vid objektiv och subjektiv återvinning. Rättsverkningarna av objektiv omstødelse stadgas i 75 § i danska KL respektive i 5-11 § i norska dekningsloven:

75 § danska KL

Omstødes en disposition eller en retsforfølgning efter §§ 64-71, skal den begunstigede fralægge sig den *berigelse*, han har vundet, dog ikke ud over boets tab.¹²⁶

5-11 § norska dekningsloven

Dersom vilkårene for omstøtelse etter §§ 5-2 til 5-8 foreligger, kan boet kreve at den annen part fralegger seg den *berikelse* han har oppnådd ved den omstøtelige disposisjon.¹²⁷

Bestämmelserna ger uttryck för den så kallade *berikelseprincipen*, som i kort-het innebär att omstødelsesvaranden endast ska lämna ersättning motsvarande den *berigelse* eller *berikelse* – vinst – som den omstødelsegrundande rättshandlingen har medfört. För danskt vidkommande har anförts att *berigelsen* är differensen mellan återvinningsvarandens förmögenhet efter den återvinningsgrundande rättshandlingen och återvinningsvarandens hypotetiska förmögenhet för det fall att den återvinningsgrundande rättshandlingen aldrig företagits.¹²⁸ Den norska lagberedningen anförde att omstødelsesvaranden inte bör ansvara om egendomen gått förlorad genom olyckshändelse, att om vidareförsäljning skett omstødelsen ska avse köpeskillingen som erhållits från tredje man, samt att om egendomen har konsumerats omstødelsen kan avse surrogat som har kommit att ersätta egendomen.¹²⁹ Om egendomen använts för till exempel utbildning eller en semesterresa kan dock ingen *berikelse* sägas ha uppkommit.¹³⁰ På samma sätt bör ingen *berikelse* anses ha uppkommit om omstødelsesvaranden har frånhänt sig egendomen genom gåva.

---

¹²⁵ Naturaåterbäring kan ske om någon av parterna begär det om återvinningsegendomen är i behåll och återbäring kan ske utan oskäligen värdeförlust (77 § dansk KL och 5-11 § 2 st. norska dekningsloven).

¹²⁶ Min kursivering.

¹²⁷ Min kursivering.

¹²⁸ Jørgensen (2003) s. 56.

¹²⁹ NOU 1972:20 s. 300.

¹³⁰ NOU 1972:20 s. 300.

Här kan noteras att tillämpning av *berikelseprincipen* innebär att ingen värdetidpunkt behöver fastställas för värdeersättningen.

I dansk rätt begränsas värdeersättningen på så sätt att den inte ska överstiga den förlust som konkursboet har lidit: "[...] dog ikke ud over boets tab". Någon liknande begränsning intogs inte i den norska bestämmelsen eftersom det inte ansågs föreligga något egentligt skäl där för. Vilken tidpunkt som ska läggas till grund för beräkning av konkursboets förlust i dansk rätt är omdiskuterad, såsom värdetidpunkten är diskuterad i svensk rätt. Som utgångspunkt ska tidpunkten för omstødelsen tillämpas, vilket kan jämföras med att tillämpa *tidpunkten för återvinningsmålets avgörande* som värdetidpunkt i svensk rätt. En ytterligare skillnad mellan dansk och norsk rätt kan utläsas i den andra meningen i 75 § i danska KL. Där stadgas att omstødelsen om omstødelseegendomen utgörs av pengar, eller har omvandlats till pengar, inte ska påverkas av om omstødelsesvaranden har fått någon *berigeles* av egendomen. Omstødelsen ska i stället avse det nominella penningbeloppet, till exempel den erhållna köpeskillingen vid en vidareförsäljning.¹³¹ Någon motsvarande regel intogs inte i den norska regleringen.¹³² De rättsverkningar som föreskrivs i det danska pengarundantaget motsvarar de rättsverkningar som gäller för omstødelse vid tillämpning av de subjektiva återvinningsreglerna, i såväl dansk som norsk rätt. Rättsverkningarna för subjektiv omstødelse regleras i 76 § i danska KL respektive 5-12 § i norska dekningsloven.

76 § danska KL

Sker omstødelse efter § 72 eller § 74, skal den begunstigede svare erstatning efter almindelige regler.

5-12 § norska dekningsloven

Foreligger vilkårene for omstøtelse etter § 5-9, kan boet kreve at den annen part erstatter boet det tap det er blitt tilføyd ved den omstøtelige disposisjon.

När omstødelse sker enligt subjektiva regler ska värdeersättningen i både dansk och norsk rätt beräknas med utgångspunkt i allmänna ersättningsrättsliga regler.¹³³ Konkursboet ska försättas i samma läge som om den återvinningsgrundande rättshandlingen aldrig företagits, det vill säga som om konkursboet inte lidit någon förlust.¹³⁴ Här uppkommer återigen frågan om hur konkursboets förlust ska beräknas, varvid ofta motsvarande argument som används vid bestämning av värdeersättningens storlek i svensk rätt gör sig gällande.¹³⁵ Enligt andra stycket i den norska bestämmelsen kan skadeståndet begränsas om omstødelsesvaranden endast har varit vårdslös. Skadeståndet får dock inte understiga den värdeersättning som hade kunnat utdömas enligt *berikelseprincipen*, 5-11 § i norska dekningsloven. Det kan alltså aldrig vara

¹³¹ Lindsoug (2022) s. 271–272.

¹³² NOU 1972:20 s. 300.

¹³³ NOU 1972:20 s. 302.

¹³⁴ Jørgensen (2003) s. 277–279; Lindsoug (2022) s. 273.

¹³⁵ Lindsoug (2022) s. 273.

mer fördelaktigt för omstödelsesvaranden att omstödelse sker enligt den subjektiva regeln.

4.3 Särskilt om berikelseprincipen i svensk rätt

När man i svensk rätt talar om berikelseprincipen brukar den benämnas som *principen om obehörig vinst*.¹³⁶ Den traditionella hållningen till principen är att den är främmande för svensk rätt. Vilhelm Lundstedt anförde 1929 att principen på ett inkonsekvent sätt tillgrips som en nödlösning i brist på andra passande rättsfigurer.¹³⁷ Jan Hellner konstaterade i sin avhandling 1950 att någon allmän princip om obehörig vinst inte finns i svensk rätt och tillade de lege ferenda att någon sådan princip inte heller är önskvärd.¹³⁸ På senare tid har principen om obehörig dock vinst tillämpats i en rad avgöranden från Högsta domstolen. Vidare har principen förespråkats i den juridiska doktrinen, främst av Mårten Schultz som har anført att det står ”fullständigt klart” att det finns en allmän princip om obehörig vinst i svensk rätt.¹³⁹ Även Jori Munukka menar att principen om obehörig vinst, till följd av senare tids utveckling i praxis, bör klassificeras som en allmän civilrättslig princip.¹⁴⁰

Utformningen av den svenska återvinningslagstiftningen är präglad av den traditionella synen på principen om obehörig vinst. Vid två tillfällen har det dock varit uppe för diskussion huruvida principen ska tillämpas inom ramen för återvinningsinstitutet eller inte. I det remitterade förslaget till 1921 års KL föreslogs, som nämnts tidigare i framställningen, att principen skulle skrivas in i lagtexten om återvinning av gåva. Förslaget kritiserades emellertid av Lagrådet som ansåg att principen var främmande för svensk rätt.¹⁴¹ Lagrådet fortsatte:

Därtill kommer, att de invecklade och omstridda frågor, vilka torde uppstå vid grundsatsens tillämpning, alldeles sakna belysning i den föreliggande utredningen. Den kan därför befaras, att praxis skulle komma att präglas av en stor osäkerhet och godtycklighet, som sannolikt skulle mer än uppväga den smidighet vid ersättningspliktens utmätande, vilken lärer vara åsyftad.¹⁴²

Det tycks som att Lagrådet ansåg att lagförarbetena var för undermåliga för att läggas till grund för införandet av principen om obehörig vinst i svensk rätt. Som redan är känt införlivades inte principen i samband med att 1921 års KL trädde i kraft. Inför lagändringen 1975 konstaterade Lagrådet, i anslutning till ett konstaterande om att de danska och norska reglerna skulle komma att innehålla en princip om berikelse, samt att principen för danskt vidkommande

¹³⁶ Jämför Lennander (2013) s. 344 och Lindskoug (2022) s. 270.

¹³⁷ Lundstedt (1929) s. 168–170 not 2.

¹³⁸ Hellner (1950) s. 394–395 och 196–397.

¹³⁹ Schultz (2009) s. 952.

¹⁴⁰ Munukka (2009) s. 26.

¹⁴¹ NJA II 1921. nr. 3 s. 469.

¹⁴² NJA II 1921. Nr 3 s. 469.

var en nyhet, att införande av en sådan princip i svensk rätt skulle innebära allt för stora tillämpningssvårigheter.¹⁴³ Inte heller då infördes, som bekant, någon berikelseprincip i de svenska återvinningsreglerna.

4.4 Värdeminskningensregeln i finsk rätt

I finsk rätt regleras konkurs i finska KL. Återvinningsreglerna finns dock i den särskilda lagen om återvinning till konkursbo, som är snarlik 4 kap. KL. Förutsättningarna delas upp i en subjektiv återvinningsbestämmelse, som liksom i KL finns i 5 §, och följs av några bestämmelser med objektiva återvinningsregler. Även bestämmelserna om rättsverkningar av återvinning påminner till stor del om de svenska reglerna. Bestämmelsen som reglerar huruvida naturaåterbäring eller värdeersättning ska lämnas till konkursboet, 15 § i den finska lagen om återvinning till konkursbo, är i princip identisk med den svenska bestämmelsen. Liksom i svensk rätt anges inte hur värdeersättningens storlek ska beräknas i lagen. I propositionen angavs endast att allmänna ersättningsrättsliga principer bör läggas till grund för beräkningen.¹⁴⁴

Den efter värdeersättningsregeln följande bestämmelsen i lagen om återvinning till konkursbo – 16 § – som anger vad som ska gälla om återvinningsegendomen har minskat i värde, saknar motsvarighet i KL. I propositionen avgavs inledningsvis att återvinningens syfte, liksom i svensk rätt, är att återställa den situation som förelåg innan den återvinningsgrundande rättshandlingen företogs, vilket kan ställas mot dansk och norsk rätt där den så kallade berikelseprincipen gäller. Vidare anfördes i propositionen att återställande inte alltid kan ske genom att prestationerna återgår, särskilt inte när återvinningsegendomen har varit föremål för en värdeminskning sedan den återvinningsgrundande rättshandlingen företogs. I avsaknad av en väletablerad praxis menade man att det är lämpligt att i lagen uttryckligen ange en skyldighet för återvinningsssvaranden att ersätta minskningar av återvinningsegendomen. Avslutningsvis anfördes att ersättningsskyldigheten bör avgöras från fall till fall och att hänsyn bland annat kan tas till hur konkursboet troligtvis skulle ha hanterat tillgångarna om den återvinningsgrundande rättshandlingen aldrig hade företagits.¹⁴⁵ Bestämmelsen utformades som nedan:

16 § finska lagen om återvinning till konkursbo

Om värdet av den egendom som skall återbäras har minskat betydligt på grund av att den har förslitits eller lidit skada, skall den återbäringsskyldige betala ersättning för värdeminskningen.

Har egendomens värde minskat av någon annan orsak än som nämns i 1 mom., är återvinningsssvaranden skyldig att utge skälig ersättning för värdeminskningen såvitt gäller tiden efter återvinning yrkades. Om återbäringsskyldigheten följer av 5 §, kan

---

¹⁴³ SOU 1970:75 s. 164–165.

¹⁴⁴ HE 102/1990 vp s. 65.

¹⁴⁵ HE 102/1990 vp s. 22–23.

svaranden åläggas att betala ersättning räknat redan från den tid då han tog emot egendomen.

Bestämmelsens första stycke tar sikte på substantiella förändringar, förslitningar och skador. I bestämmelsen föreskrivs ett strikt ansvar för återvinningssvaranden som måste ersätta värdeminskningar orsakade av substansförändringar, räknat från dagen för den återvinningsgrundande rättshandlingen, oavsett om denne varit vållande eller inte. Det finns emellertid en jämningsbestämmelse i 22 § i finska lagen om återvinning till konkursbo som kan tillgripas om det finns ”vägande skäl”. Ersättningsskyldigheten ska, enligt specialmotiveringen, gälla även när värdeersättning ska utgå för att egendomen inte finns i behåll eller inte kan återbäras av annan anledning.¹⁴⁶

Bestämmelsens andra stycket hänför sig i stället främst till fall när återvinningsegendomen är behållen i samma skick som vid den återvinningsgrundande rättshandlingen men dess värde ändå har minskat, till exempel på grund av värdefluktuationer. Bland annat värdeminskning av börsnoterade aktier kan träffas av regelns tillämpningsområde. Vid tillämpning av det andra stycket ska återvinningssvaranden endast ersätta värdeminskningar som inträffat efter att denne fick kännedom om återvinningsyrkandet. Om återvinningsanspråket grundas på den subjektiva återvinningsbestämmelsen, 5 § i den finska lagen om återvinning till konkursbo, ska värdeminskningar ersättas redan från det att den återvinningsgrundande rättshandlingen företogs. Notera att återvinningssvaranden är skyldig att utge *skälig ersättning* för värdeminskningen. Det innebär att ersättningen inte nödvändigtvis ska omfatta den faktiska värdeminskningen. Skäligheten ska bedömas mot bakgrund av konkursboets förlust på grund av att återvinningsegendomen inte fanns hos konkursboet vid konkursen och därmed inte kunde omvandlas till pengar.¹⁴⁷

---

¹⁴⁶ HE 102/1990 vp s. 65.

¹⁴⁷ HE 102/1990 vp s. 65–66.

5 Analys

5.1 Vilka principer kan fastslås för vilken eller vilka värdetidpunkter som bör tillämpas?

5.1.1 Återvinningsegendomen finns i behåll hos återvinningsvaranden

En första fråga att ta ställning till för att bestämma vilken värdetidpunkt som ska tillämpas är om återvinningsegendomen finns i behåll hos återvinningsvaranden. Om svaret är jakande ska återvinning ske *in natura* (4 kap. 14 § 1 st. KL), varvid ingen värdetidpunkt behöver tillämpas. En undantagslös tillämpning av huvudregeln skulle emellertid å ena sidan innebära att konkursboet fick nöja sig med att återfå återvinningsegendomen oavsett dess skick, å andra sidan att återvinningsvaranden inte kunde lastas för värdesänkande åtgärder denne vidtagit med avseende på återvinningsegendomen.¹⁴⁸ För att undgå nämnda problem kan en analog tillämpning av värdeersättningsregeln tillgripas, där återvinningsegendomen behandlas som att den inte finns i behåll hos återvinningsvaranden. En annan värdetidpunkt än *tidpunkten för återvinningsmålets avgörande* måste då tillämpas, om inte det praktiska utfallet av återvinningen ska bli detsamma som om naturaåterbäring skett. Stöd för att göra en analog tillämpning av värdeersättningsregeln finns i ”Hjärtervägen Invest”.

I ”Hjärtervägen Invest” hade återvinningsvaranden orsakat en värdeminskning av återvinningsegendomen, varför återvinningsvaranden ålades att utge värdeersättning motsvarande egendomens värde vid *tidpunkten för den återvinningsgrundande rättshandlingen*. Återvinningsvaranden fick med andra ord stå för värdeminskningen. För att principen ska gälla torde det krävas att det rör sig om en *väsentlig förändring* av återvinningsegendomen¹⁴⁹ Avgörandet rörde återvinning enligt den subjektiva regeln. Det är inte säkert att prejudikatet kan utsträckas till att gälla även vid återvinning enligt de objektiva reglerna där återvinningsvaranden har varit i ond tro (se mitt resonemang i avsnitt 5.1.2). Vidare är det oklart om samma princip ska gälla för återvinning där återvinningsvaranden har agerat i god tro. En första princip kan därför fastslås enligt följande: *Vid återvinning enligt den subjektiva regeln ska återvinningsvaranden, om denne har orsakat en väsentlig värdesänkande förändring av återvinningsegendomen, utge värdeersättning till konkursboet*

---

¹⁴⁸ Skadestånd torde dock kunna utgå enligt allmänna ersättningsrättsliga regler.

¹⁴⁹ Högsta domstolen hänvisade i ”Hjärtervägen Invest” till ett uttalande av Lennander som i sin tur hänvisade till det förarbetsuttalande där det framgår att naturaprestation inte är godtagbar om återvinningsegendomen har genomgått en *väsentlig förändring*.

*motsvarande egendomens värde vid tidpunkten för den återvinningsgrundande rättshandlingen.*¹⁵⁰

Det har anförts att motsvarande princip som i ”Hjärtervägen Invest” bör kunna tillgripas om återvinningsssvaranden i god tro har orsakat en värdehöjande förändring av återvinningsegendomen.¹⁵¹ Att en sådan princip skulle gälla i allmänhet saknas det dock tydligt rättskällestöd för. Ett par liknande principer finns inskrivna i lagtexten: Om återvinningsssvaranden har nedlagt nödvändig eller nyttig kostnad på återvinningsegendomen ska konkursboet ersätta kostnaden om det inte finns särskilda skäl där emot, så som att återvinningsssvaranden var i ond tro (4 kap. 15 § KL). För fall när kostnaden inte anses som nödvändig eller nyttig finns vid synnerliga skäl jämkning att tillgripa (4 kap. 17 § KL). Sådana skäl kan vara återvinningsssvarandens goda tro. Att principen kommer till uttryck i lagtexten kan både tolka som att den bör gälla i allmänhet och som att lagstiftaren velat begränsa dess omfattning till de reglerade fallen. Jag kommer därför att nöja mig med att konstatera att rättsläget är oklart när det kommer till frågan om återvinningsssvaranden ska få tillgodogöra sig en värdeökning som denne orsakat i god tro genom att *tidpunkten för den återvinningsgrundande rättshandlingen* tillämpas som värdetidpunkt.

5.1.2 Återvinningsegendomen har ersatts av surrogat

Om återvinningsegendomen inte finns i behåll hos återvinningsssvaranden blir nästa fråga att ta ställning till om egendomen har ersatts av något annat, ett surrogat. Lagberedningen föreskrev att om ersättning har utgått på grund av att återvinningsegendomen har skadats eller förstörts – med skadestånd eller försäkringsersättning – så kommer återvinningen att avse surrogatet. Principen kan formuleras enligt följande: *Vid återvinning ska återvinningsssvaranden, om återvinningsegendomen har skadats eller förstörts och därför ersatts av surrogat, utge surrogatet till konkursboet.* Motsvarande princip föreskrevs inte för surrogat bestående av en köpeskillning som återvinningsssvaranden erhållit genom vidareförsäljning av återvinningsegendomen. I ”2B Consult” fastslogs dock att, vid återvinning enligt den subjektiva återvinningsregeln, återvinningsssvaranden bör vara skyldig att redovisa det belopp som mottagits från tredje man, surrogatet.

Den av Högsta domstolen fastslagna principen ger upphov till två frågor: För det första om samma princip ska gälla när återvinningsssvaranden varit i god

---

¹⁵⁰ Jämför SOU 1970:75 s. 166 not 32.; Justitierådet Malmberg anförde i sitt tillägg till Högsta domstolens avgörande ”Frölunda Café” att värdetidpunkten i förevarande fall bör bestämmas till *tidpunkten för den väsentliga förändringen* och angav som stöd för sitt påstående ett uttalande som gjorts av Lennander. I det refererade uttalanden nämner Lennander emellertid inte tidpunkten för den väsentliga förändringen som värdetidpunkt. Vidare är det givetvis så att ett uttalande av Högsta domstolens har större dignitet än ett doktrinuttalande.

¹⁵¹ Lennander (2013) s. 359.

tro. Det tycks saknas rättskällestöd där för.¹⁵² Högsta domstolen angav därtill att det är *särskilt oklart* om principen ska gälla när återvinningsvaranden är i god tro. Om principen inte ska gälla när återvinningsvaranden har agerat i god tro kvarstår frågan om den ska kunna tillämpas när återvinning sker enligt en objektiv regel men återvinningsvaranden varit i ond tro.¹⁵³ Som Oulis har anfört skulle en sådan ordning innebära att Högsta domstolen har infört ett separat ondrossystem för de objektiva återvinningsreglerna och ett ondrosrekvisit i värdeersättningsregeln. Jag menar att det inte kan sägas vara säkert att Högsta domstolen avsåg att införa en sådan ordning. Med utgångspunkt i det nyss sagda kan följande princip ställas upp: *Vid återvinning enligt den subjektiva regeln ska återvinningsvaranden, om återvinningsegendomen har vidareförsålts och därigenom ersatts av en köpeskilling, utge köpeskillingen till konkursboet.*

De nyss uppställda reglerna innehåller inte några värdetidpunkter, men skulle kunna omformuleras till att göra det. Skyldighet att redovisa surrogat torde oftast få samma praktiska utfall som skyldighet att utge värdeersättning med tillämpning av *tidpunkten för förlusten* eller *tidpunkten för vidareförsäljningen* – alltså tidpunkten när återvinningsegendomen ersattes av surrogat – som värdetidpunkt.¹⁵⁴ Ibland torde en skyldighet att redovisa surrogat emellertid få ett annat utfall än värdeersättning, till exempel om återvinningsegendomen är underförsäkrad. Walin och Palmér/Savin menar att återvinningen, när återvinningsegendomen har ersatts av surrogat i form av skadestånd eller försäkringsersättning, i själva verket avser den värdeersättning som hade kunnat utdömas vid tillämpning av värdeersättningsregeln. Det hade till exempel inneburit att en återvinningsvarande som hade underförsäkrat skadad återvinningsegendom fick stå för mellanskillnaden mellan skadan och försäkringsersättningen. Principen skulle kunna formuleras enligt följande: *Vid återvinning ska återvinningsvaranden utge värdeersättning till konkursboet motsvarande återvinningsegendomens värde vid tidpunkten för förlusten om egendomen skadats eller förstörts, eller, motsvarande återvinningsegendomens värde vid tidpunkten för vidareförsäljningen om återvinningsegendomen vidareförsålts och återvinning sker enligt den subjektiva regeln.*

Ska då principen om redovisning av surrogat eller värdeersättningsregeln tillämpas när återvinningsegendomen inte finns i behåll hos återvinningsvaranden men har ersatts av surrogat? Rättskällorna antyder det förra alternativet. Om återvinningsegendomen har gått förlorad ska återvinningen avse ersättningen. Har återvinningsegendomen i stället vidareförsålts och ersatts av

---

¹⁵² Möjligtvis går det att argumentera för att fall av god tro ska omfattas med hänvisning till att lagtexten inte ger någon antydning om att värdeersättningen ska beräknas på olika sätt om återvinningsvaranden varit i ond respektive god tro (jämför 4 kap. 14 § 3 st. KL).

¹⁵³ Märk att återvinningsvaranden kan vara i ond tro utan att rekvisiten i den subjektiva återvinningsregeln för den delen är uppfyllda.

¹⁵⁴ I ”2B Consult” tycks Högsta domstolen ha utgått från att så är fallet genom konstaterande om att konkursgäldenären sannolikt hade sålt egendomen vid samma tillfälle och till samma pris som återvinningsvaranden.

surrogat i form av en köpeskillning ska, vid tillämpning av den subjektiva återvinningsregeln, återvinningsvaranden redovisa köpeskillningen. Jag menar *de lege ferenda* att den senare regeln borde tillämpas, inte minst för att det hade varit konsekvent att tillämpa samma princip när återvinningsegendomen gått förlorad, oavsett om den ersatts av surrogat eller inte (se mitt resonemang i avsnitt 5.1.3).

5.1.3 Återvinningsegendomen finns inte i behåll hos återvinningsvaranden och har inte heller ersatts av surrogat

Om återvinningsegendomen inte finns i behåll hos återvinningsvaranden och inte heller har ersatts av surrogat blir nästa fråga om egendomen *existerar*. Här kan det vara på plats att förtydliga några begrepp: I lagtexten avses uppenbarligen med lydelsen *i behåll* att återvinningsegendomen finns *i behåll hos återvinningsvaranden*. När lagberedningen redogjorde för vilka värdetidpunkter som skulle tillämpas tycks *i behåll* snarare ha avsett att återvinningsegendomen *existerar* – hos återvinningsvaranden eller någon annanstans. För egendom som finns i behåll föreskrev lagberedningen nämligen att *tidpunkten när återvinningsvaranden avhände sig egendomen* skulle kunna tillämpas som värdetidpunkt; avhänd egendom finns inte *i behåll hos återvinningsvaranden*. Om lagberedningen med i behåll avsåg att egendomen *existerar*, måste de med att egendomen gått förlorad ha avsett att egendomen *inte längre existerar*.

Om återvinningsegendomen *existerar* men inte finns kvar hos återvinningsvaranden ska värdeersättning utgå motsvarande återvinningsegendomens värde vid *tidpunkten för återvinningsmålets avgörande*. Nämnade värdetidpunkt torde ha ställning som huvudregel. Stöd där för finns främst i ”Frölunda Café”, ”2B Consult”, SOU 1970:75 s. 166 och prop. 1975:6 s. 240. Principen kan formuleras enligt följande: *Om återvinning ska ske genom värdeersättning så ska återvinningsvaranden till konkursboet utge värdeersättning motsvarande återvinningsegendomens värde vid tidpunkten för återvinningsmålets avgörande, om det inte finns skäl att tillämpa en annan värdetidpunkt.*

Om återvinningsegendomen *inte längre existerar* är framför allt tre värdetidpunkter tänkbara: För det första kan huvudregeln – *tidpunkten för återvinningsmålets avgörande* – läggas till grund för beräkningen. Återvinningsegendomen har då inget värde (eftersom den inte *existerar*). Lagberedningen föreskrev emellertid att en långtgående jämkning kan bli aktuell om återvinningsegendomen har förstörts. Det indikerar att åtminstone någon värdeersättning bör kunna utgå och att huvudregeln inte ska gälla. För det andra kan *ett presumerat värde vid tidpunkten för återvinningsmålets avgörande* läggas till grund för beräkningen. Om återvinningsegendomen till exempel utgjordes av fungibel egendom kan det aktuella marknadsvärdet användas för beräkningen. Det hade varit ett alternativt sätt att tillämpa huvudregeln. Där för finns emellertid knappast något rättskällestöd. Slutligen kan *tidpunkten för*

förlusten tillämpas som värdetidpunkt. Den sistnämnda värdetidpunkten föreslogs av lagberedningen för det fall den återvinningsbara egendomen gått förlorad. I ”Frölunda Café” underströk Högsta domstolen, förvisso *obiter dicta*, att värdetidpunkten ska bestämmas till *tiden för förlusten* om egendomen gått förlorad. Följande regel kan ställas upp: *Vid återvinning ska, om återvinningsegendomen har förstörts och inte ersatts av surrogat, återvinningsvaranden utge värdeersättning motsvarande återvinningsegendomens värde vid tidpunkten för förlusten till konkursboet.*

Avslutningsvis kan det vara på sin plats att säga något om vad det innebär att återvinningsegendomen har gått förlorad i den mening att den inte längre existerar. I ”Frölunda Café” hade verksamheten avvecklats och kan därför i någon mening sägas ha gått förlorad ur konkursboets synvinkel. Det var emellertid *tidpunkten för återvinningsmålet* som tillämpades som värdetidpunkt. Högsta domstolen torde med förlorad ha avsett till exempel att egendomen har (total)skadats på ett sådant sätt som skulle kunna föranleda utbetalning av försäkringsersättning.

5.2 Hur förhåller sig den svenska regleringen till andra nordiska konkurslagstiftningar?

5.2.1 Berikelseprincipen

Det är oklart om berikelseprincipen – eller med svensk benämning, principen om obehörig vinst – har ställning som en *allmän rättsprincip* i svensk rätt. Den traditionella hållningen, främst företrädd av Hellner, är som nämnts att principen är främmande för vårt rättssystem, men på senare tid har det hävdats, främst av Schultz, att det numera står klart att det finns en allmän princip om obehörig vinst i svensk rätt. Hur utbredd Schultz uppfattning är går inte att säga. Jag nöjer mig med att konstatera att det är oklart vilken ställning principen har i svensk rätt.¹⁵⁵ Oavsett är det inte givet att principen skulle ha tillämpats vid återvinning till konkursbo endast för att den hade betecknats som ”allmän”.

Berikelseprincipen kommer som bekant inte till uttryck i lagtexten. Därtill kommer att lagstiftaren i motiven till 1921 års KL och nu gällande KL uttalade sig om att principen inte skulle införas i svensk rätt. Trots det har berikelseprincipen getts inflytande i rättstillämpningen, genom Högsta domstolens avgörande ”2B Consult”. I avgörandet hade återvinningsvaranden genom vidareförsäljning av återvinningsegendomen gjort en *vinst* om cirka 56

---

¹⁵⁵ Personligen hade jag knappt kommit i kontakt med principen innan jag påbörjade mitt examensarbete. Vid en sökning i mina föreläsningssanteckningar från grund- och fördjupningskurserna på juristprogrammet får jag endast en träff på ”obehörig vinst”, där det står att principen inte finns i svensk rätt. Det är förstås bara min upplevelse, men jag skulle gissa att de flesta som tar examen från juristprogrammet vid Lunds universitet har en begränsad kunskap om principen.

miljoner kronor. Med hänvisning till avkastningsregeln konstaterade Högsta domstolen att återvinningsvaranden på motsvarande sätt inte borde tillåtas tillgodogöra sig vinst från en vidareförsäljning. Resonemanget kan sägas ge uttryck för berikelseprincipen då återvinningsvaranden fick återlämna den *vinst* som den återvinningsgrundande rättshandlingen hade medfört.

Den princip som kom till uttryck i ”2B Consult” skiljer sig till viss del från berikelseprincipen i dansk och norsk rätt. ”2B Consult” gällde återvinning enligt den subjektiva regeln och det är som nämnts oklart om tillämpningsområdet kan utsträckas till att omfatta även återvinning enligt de objektiva reglerna. I dansk och norsk rätt tillämpas berikelseprincipen i stället vid återvinning enligt just de objektiva reglerna. Det är särskilt oklart om motsvarande princip som kom till uttryck i ”2B Consult” ska gälla för återvinning enligt de objektiva återvinningsreglerna i svensk rätt om återvinningsvaranden varit i god tro. Det har därtill för svenskt vidkommande hävdats att en godtroende återvinningsvarande ska kunna *tillgodogöra sig vinst* från en vidareförsäljning. Utifrån det anförda kan konstateras att svensk rätt innehåller en ”bakvänd” berikelseprincip i förhållande till den i dansk och norsk rätt.

5.2.2 Värdeminskningar

Den särskilda regeln om värdeminskningar i 16 § finska lagen om återvinning till konkursbo saknar motsvarighet i svenska KL. I förarbetena föreskrevs att återvinningsvaranden inte ska lastas för normalt slitage på återvinningsegendomen. Därtill kommer att frågan huruvida återvinningsvaranden kan åläggas att ersätta skadad återvinningsegenhet inte har varit under Högsta domstolens prövning. Den svenska lagstiftaren tycks inte ha eftersträvat en liknande princip som i finsk rätt, varken genom att uttryckligen skriva in den i lagtexten eller genom vägledande uttalanden i motiven till KL.

Frågan blir då om en liknande princip har kommit till uttryck i den svenska rättstillämpningen. Enligt det första stycket i den finska regeln har återvinningsvaranden ett strikt ansvar för värdeminskningar orsakade av förslitning eller skada – det vill säga substansförändringar – av återvinningsegendomen. Samma praktiska utfall som tillämpning av den finska regeln uppnås i svensk rätt om *tidpunkten för den återvinningsgrundande rättshandlingen* läggs till grund för värdeberäkningen. Högsta domstolen tillämpade nämnda värdetidpunkt i ”Hjärtervägen Invest” som rörde en värdesänkande förändring av återvinningsegendomens substans. I avgörandet var det dock fråga om en *väsentlig förändring* som hade orsakats av återvinningsvaranden och prejudikatet torde därtill endast tillämpligt vid återvinning enligt den subjektiva regeln. Den principen som gäller i svensk rätt är alltså betydligt mer snäv än den som föreskrivs i den finska regeln. Generellt sett är det, vid tillämpning av den svenska huvudregeln, konkursboet som drabbas av ett prisfall på grund av att återvinningsegendomen har varit föremål för en värdeförändring. I finsk rätt får det motsatta sägas gälla.

Den andra delen av värdeminskingsbestämmelsen tar sikte på andra typer av värdeminskningar, till exempel värdeminskningar orsakade av ändringar i prisläget. Vid återvinning enligt den subjektiva regeln ska återvinningssvaranden ersätta värdeminskningar från att den återvinningsgrundande rättshandlingen företogs. För svensk rätts vidkommande uppnås samma utfall även i den här situationen genom att *tidpunkten för den återvinningsgrundande rättshandlingen* läggs till grund för beräkningen av värdeersättningen. När det kommer till prisändringar på grund av värdefluktuationer är det emellertid tydligt att huvudregeln – *tidpunkten för återvinningsmålets avgörande* – ska tillämpas i svensk rätt (jämför ”Frölunda Café” och NJA 1935 A 409). Även när det kommer till den här typen av värdeförändringar är det i svensk rätt återvinningssvaranden som drabbas av ett prisfall.

6 Slutsatser och avslutande diskussion

Hur gick det då för bolagen X, Y och Z? I de första två fallen dömde domstolen till konkursbonas fördel. Konkursboet X erhöll, trots att aktierna fanns i behåll hos återvinningssvaranden, värdeersättning motsvarande aktiernas värde vid *tidpunkten för den återvinningsgrundande rättshandlingen*, alltså 50 miljoner kronor. Konkursboet Y erhöll *surrogat* bestående av den köpeskilling som återvinningssvaranden tillskansade sig genom att återvinningsegendomen vidareförsåldes med vinst, 60 miljoner kronor. I det sista fallet gick det sämre. Konkursboet Z hade rätt till värdeersättning motsvarande den överlåtna verksamhetens värde vid *tidpunkten för återvinningsmålets avgörande*. Vid den tidpunkten var verksamheten dock värd 0 kronor.

Som huvudregel ska *tidpunkten för återvinningsmålets avgörande* tillämpas som värdetidpunkt. I vissa situationer ska andra principer läggas till grund för beräkningen: Om återvinningssvaranden vid tillämpning av den subjektiva regeln har orsakat en väsentlig värdesänkande förändring av egendomen ska *tidpunkten för den återvinningsgrundande rättshandlingen* tillämpas. Om återvinningsegendomen har skadats eller förstörts men inte ersatts av skadestånd eller försäkringsersättning ska *tidpunkten för förlusten* tillämpas. I vissa fall ska *surrogat* redovisas till konkursboet. Så är fallet om återvinningssvaranden vid tillämpning av den subjektiva återvinningsregeln har vidareförsålt egendomen, samt om egendomen har skadats eller förstörts och ersatts av skadestånd eller försäkringsersättning.

Huvudregeln har formulerats så att den ska tillämpas när det är möjligt. Det är därför inte säkert att de nu nämnda undantagen är exklusiva. Tillämpningsområdet för flera av undantagen är dessutom oklart, särskilt när det kommer till frågan om vilken vikt återvinningssvarandens onda eller goda tro ska tillmätas. Det finns även indikationer om att andra undantag är för handen, men det saknas rättskällestöd för att beteckna dessa som gällande rätt. Sammanfattningsvis kan det konstateras att de principer som gäller för bestämning av värdeersättning är otillfredsställande. En huvudregel skapar föga tydlighet om undantagen är oklara eller okända. Detta innebär en bristfällig förutsebarhet i rättstillämpningen och i förlängningen en begränsning för marknadens parter och det kommersiella livet.

När det kommer till vilka likheter och skillnader som finns mellan den svenska regleringen och andra nordiska konkurslagstiftningar kan konstateras att den i dansk och norsk rätt tillämpade berikelseprincipen har getts inflytande i svensk rätt genom ”2B Consult”. Principens tillämpningsområde skiljer sig dock åt från tillämpningsområdet i dansk och norsk rätt, samt är i viss utsträckning oklart för svenskt vidkommande. Den finska regeln om värde-minskningar har i princip ingen motsvarighet i svensk rätt. En liknande princip, med betydligt snävare tillämpningsområde, kom dock till uttryck i ”Hjärtervägen Invest”.

Den mest väsentliga skillnaden mellan svensk och annan nordisk reglering får dock sägas vara att de andra nordiska konkurslagstiftningarna innehåller regler som tar sikte på att lösa vanligt förekommande problem vid bestämning av värdeersättningens storlek. Avsaknaden av liknande uttryckliga regler och vägledande förarbetsuttalanden i svensk rätt tycks ha resulterat i tillämpningsproblem beträffande värdeersättningsregeln. Rättstillämparen tycks i viss utsträckning se ett behov av att tillgripa liknande lösningar som i de andra nordiska länderna, men har inte genom detta åstadkommit ett enhetligt system för hur värdeersättning ska bestämmas. Lagstiftaren förkastade införande av berikelseprincipen i svensk rätt med hänvisning till just tillämpningsproblem. Det kan ha varit rätt tänkt – berikelseprincipen har trots allt en oklar ställning i svensk rätt – men de problem tillämpningen av värdeersättningsregeln vållar hade behövt ges en annan lösning. Om det är berikelseprincipen, en särskild regel för värdeminskningar eller en helt annan princip är kanske av mindre betydelse.

Källförteckning

Offentligt tryck

Sverige

Förslag till konkurslag och till lag om ackordsförhandling utan konkurs äfvensom till andra därmed sammanhängande författningar (1911).

NJA II 1921. nr. 3 Den nya lagstiftningen angående konkurs och ackordsförhandling utan konkurs.

Prop. 1972:5 Kungl. Maj:ts proposition med förslag till skadeståndslag m. m..

Prop. 1975:6 Regeringens proposition om ändring i konkurslagen (1921:225) m.m..

Prop. 1986/87:90 om ny konkurslag.

Rskr. 1975:91.

Rskr. 1986/87:320.

SOU 1965:16 Godtrosförvärv av lösöre.

SOU 1970:75 Utsökning X.

SOU 1983:60 Återvinning i konkurs.

Finland

HE 102/1990 vp Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagstiftning om återvinning i konkurs (finska: Hallituksen esitys eduskunnalle takaisinsaantia konkurssipesään koskevaksi lain-säädännöki).

Norge

NOU 1972:20 Gjeldsforhandling og konkurs.

Rättsfall

Högsta domstolen, beslut 2024-03-04 i mål T 3654-22 ”Frölunda Café”.

NJA 1928 s. 140.

NJA 1935 A 409.

NJA 2010 s. 709 ”2B Consult”.

NJA 2010 s. 734 ”Tupperware”.

NJA 2023 s. 21 ”Skadeståndstalan efter konkursen”.

Litteratur

Aagaard, Marianne Mathilde Rødvei (2019), *Restitusjon: om virkninger av formuerettslig ugyldighet*, Cappelen Damm akademisk.

Bramsjö, Sven (1950), *Om avtals återgång: en studie över innehållet i återgångspåföljden*, Gleerup.

Calissendorf, Kerstin, Lambertz, Göran och Lindskog, Stefan (2012), ’Tilllägg till Högsta domstolens avgöranden, samt något om skiljaktigheter’, *Svensk Juristtidning*.

Gunnarsson, Åsa och Svensson Eva-Maria (2023), *Rättsdogmatik: som rättsvetenskapligt perspektiv och metod*, Studentlitteratur.

Hellner, Jan (1950), *Om obehörig vinst särskilt utanför kontraktsförhållanden: ett civilrättsligt problem i komparativ belysning*, Almqvist & Wiksells Boktryckeri AB.

Hellner, Jan och Radetzki, Marcus (2023), *Skadeståndsrätt*, tolfte upplagan, Norstedts Juridik.

Hult, Phillips (1940), ’Bidrag till läran om återvinning i konkurs’, *Svensk Juristtidning*.

Hägge, Ulrik (2009), ’Om återvinning av egendom som ökat i marknadsvärde’, *Svensk Juristtidning*.

Jørgensen, Birgitte (2003), *Retsvirkninger af omstødelse*, Thomson/GadJura.

Kleineman, Jan (2018), ’Rättsdogmatisk metod’ i Nääv, Maria och Zamboni, Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, andra upplagan, Studentlitteratur.

Lehrberg, Bert (2022), *Praktiskt juridisk metod*, fjortonde upplagan, Iusté.

- Lejman, Fritjof (1939), *Bidrag till läran om återvinning i konkurs*, A&W.
- Lennander, Gertrud (1994), *Återvinning i konkurs*, andra upplagan, Fritze.
- Lennander, Gertrud (2010), 'Inneböörden av återvinning i konkurs', *Juridisk Tidskrift*.
- Lennander, Gertrud (2013), *Återvinning i konkurs*, fjärde upplagan, Nordstedts Juridik.
- Lindskoug, Patrik (2022), 'Något om värdeförändring vid återvinning i konkurs' i Axhamn, Johan, Nyström, Birgitta och Svensson, Ola (red.), *Ändrade förhållanden*, Norstedts Juridik.
- Lundstedt, Vilhelm (1929), *Obligationsbegreppet I*, A.-B. L. Norblads bokhandel.
- Lyles, Max, Strömholm, Stig och Valguarnera, Filippo (2020), *Rätt, rättskäl-
lor och rättstillämpning: en lärobok i allmän rättslära*, sjätte upplagan, Norstedts Juridik.
- Mellqvist, Mikael och Welamson, Lars (2022), *Konkurs: och annan insolvensrätt*, trettonde upplagan, Nordstedts Juridik.
- Munukka, Jori (2009), 'Är obehörig vinst en svensk rättsprincip?', *Ny Juridik*.
- Oulis, Marigó (2021), *Värdeersättning vid återgång*, Iustus förlag.
- Palmér, Eugène och Savin, Peter (2023), *Konkurslagen: en kommentar* (2023-12-14, version 53, JUNO).
- Peczenik, Aleksander (1995 A), *Juridikens teori och metod*, Nordstedts Juridik.
- Sandgren, Claes (2021), *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod, argumentation och språk*, femte upplagan, Norstedts Juridik.
- Schmidt, Folke (1955), 'Domaren som lagtolkare' i Stockholms högskolas stats- och rättsvetenskapliga fakultet (red.), *Festskrift tillägnad Professor, Juris och Filosofie Doktor Nils Herlitz vid hans avgång från professorsämbetet den 30 juni 1955*, Norstedt.
- Schultz, Mårten (2009), 'Nya argumentationslinjer i förmögenhetsrätten: obehörig vinst rediviva', *Svensk Juristtidning*.

Svensk Juristtidning (1960), 'Lagberedningen'.

Walin, Gösta (1987), *Materiell konkursrätt: konkursfordringar, solidariskt ansvar, kvittning, konkursegendomen, återvinning m m*, andra upplagan, Norstedt.

Welamson, Lars (1961), *Konkursrätt*, Norstedt.